

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

НАГОРНИЙ Микола Степанович

Практика і проблематика застосування митних
формальностей в Україні / Practice and
Problematic Aspects of Application of Customs
Formalities in Ukraine

спеціальність 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-21
М. С. Нагорний

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, В. В. Сідляр

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту.

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ БАЗИС ЗАСТОСУВАННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ.....	6
1.1. Сутність та правова база застосування митних формальностей.....	6
1.2. Роль та значення митних формальностей у міжнародній торгівлі....	12
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Практика застосування митних формальностей.....	21
2.2. Проблематика ефективності застосування митних формальностей...	29
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	37
Висновки до розділу 3.....	48
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. Роль та значення митних формальностей в сучасних умовах визначаються їхнім критичним впливом на глобальну економічну динаміку та ефективність міжнародної торгівлі. Митні формальності стали ключовим елементом в забезпеченні легального, безперешкодного та ефективного руху товарів через митний кордон.

У сучасному глобалізованому світі, де торгівля важлива для економічного зростання, митні формальності відіграють роль не лише регулюючих важелів, але й каталізаторів для розвитку бізнесу та міжнародних економічних відносин. Їхня роль полягає у створенні правового та організаційного фреймворку для забезпечення порядку та контролю за переміщенням товарів, зменшенні ризиків та забезпеченні дотримання стандартів безпеки та якості.

Митні формальності є необхідним інструментом для забезпечення прозорості та відповідальності в торговельних операціях, що сприяє підвищенню довіри між суб'єктами міжнародної торгівлі. Вони визначають правила гри для бізнесу, упорядковують процеси митного оформлення, митного контролю та сплати митних платежів.

Дослідження практики та проблематики використання митних формальностей в Україні є вкрай актуальним у зв'язку з економічною важливістю міжнародної торгівлі для країни, інтеграцією в світові економічні відносини, потребою в оптимізації та прозорості в бізнес-процесах, а також підтримкою міжнародних стандартів та реформ.

Проблематика застосування митних формальностей в Україні вже привернула увагу численних вчених, як-от: Васильєва О., Баязітова Л., Бережнюка І., Брендак А., Герчаківського С., Десятнюк О., Кононенко Л., Кунєва Ю., Назарової Г., Пашка П., Саварця А., Сидорович О. та інших. Незважаючи на високий науковий ступінь та практичне значення їх досліджень, розробки щодо удосконалення митних процедур залишаються недостатньо розвиненими в контексті викликів і загроз сучасності. Таким чином, визначається необхідність подальших наукових досліджень для вдосконалення та оптимізації митних

формальностей в сучасних умовах, що визначає основу обраної теми магістерського дослідження.

Мета та завдання роботи полягає в дослідженні практики та ідентифікації проблем застосування митних формальностей в Україні для виявлення можливостей їх вдосконалення в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети у кваліфікаційній роботі передбачено вирішити наступні теоретичні та прикладні завдання:

- дослідити сутність та правову базу застосування митних формальностей;
- розглянути роль та значення митних формальностей у міжнародній торгівлі;
- проаналізувати практику застосування митних формальностей;
- дослідити проблематику ефективності застосування митних формальностей;
- визначити шляхи удосконалення митних формальностей в Україні в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес та система застосування митних формальностей.

Предметом дослідження є практика і проблематика застосування митних формальностей в Україні.

Методи дослідження. Для написання магістерської роботи використовувались різні методи наукового пізнання та їх комбінації, зокрема методи спостереження, експерименту, документального та порівняльного аналізу, опису, логічного узагальнення, графічний тощо.

Інформаційну базу наукового дослідження формують праці українських та іноземних науковців з питань митної справи, звітні, статистичні та аналітичні дані міжнародних і національних організацій, зокрема Європейської комісії, Державної митної служби України, Державної казначейської служби України, Державної статистики України, Рахункової палати України тощо.

Наукова новизна полягає у подальшому розвитку теоретичних та розробці практичних рекомендацій щодо визначення шляхів удосконалення митних формальностей відповідно до сучасних умов.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження може сприяти вирішенню проблем та покращенню митної практики щодо застосування митних формальностей, враховуючи сучасні виклики та технологічні інновації.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дослідження відображені у наукових публікаціях автора:

1. Сідляр В., Нагорний М. Проблеми застосування митних формальностей в Україні. Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль. 26 квітня 2023 р.). Ч. 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

2. Сідляр В., Нагорний М. Роль митних формальностей у міжнародній торгівлі. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

Структура й обсяг роботи. Згідно з метою, поставленим завданням та логікою дослідження визначено структуру кваліфікаційної роботи, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 60 сторінок. Дослідження містить 3 таблиці та 6 рисунків. Список використаних джерел складає 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ

1.1. Сутність та правова база застосування митних формальностей

Митні формальності є невід'ємною частиною зовнішньоекономічних відносин країни та відіграють ключову роль у забезпеченні легального, ефективного та безперервного пересування товарів через митний кордон. Розгляд поняття «митні формальності» вимагає детального аналізу національної та міжнародної нормативно-правової бази для глибокого розуміння їхньої суті та змісту.

Взагалі у широкому розумінні митні формальності охоплюють комплекс правил, процедур та обов'язкових дій, які суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності повинні здійснити для ввезення чи вивезення товарів через митний кордон. Сутність митних формальностей полягає в тому, щоб встановити контроль та регулювати обіг товарів, забезпечуючи виконання відповідних податкових та митних обов'язків.

Система митних формальностей є динамічною, що постійно адаптується до змін у світовій економіці та технологічному прогресі. Впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизація процесів та спрощення процедур є ключовими напрямками для поліпшення ефективності та прозорості митних формальностей.

Враховуючи, що дефініція «митні формальності» є однією з базових у митній сфері, і факт відсутності єдності поглядів щодо її змісту та обсягу, актуальним є дослідження трактування цього поняття у нормативно-правових документах.

Як відомо, у сучасному глобалізованому світі у регулюванні митних формальностей значну роль відіграють норми міжнародного митного законодавства. Міжнародні договори спрямовані на врахування потреб митної

практики та, водночас, призначені визначати шляхи розвитку митної справи, установлюючи міжнародні стандарти в митній сфері.

Кіотська конвенція [32], прийнята в 1973 році, є визначальним міжнародним правовим інструментом, спрямованим на спрощення та гармонізацію митних процедур у світовій торгівлі. Цей кодифікований акт відіграв важливу роль у створенні єдиної системи правил та стандартів для митних відносин між країнами-учасницями. Одним із її ключових аспектів є спрощення та уніфікація процедур митного оформлення. Зокрема, Конвенцією передбачено застосування спільних норм і стандартів для оформлення митних декларацій, що сприяє ефективному руху товарів через митний кордон та зменшенню адміністративних перешкод. Крім того, Кіотська конвенція визначає процедури застосування та оцінки митної вартості товарів, сприяючи створенню єдиної методології визначення цін на товари для митних цілей, що спрощує взаємодію між країнами та сприяє прозорості у визначенні митної вартості. Значущим аспектом цього міжнародного договору є також регулювання питань митних правопорушень. В ній визначено стандарти та процедури щодо порушення митних правил, забезпечуючи високий рівень дисципліни та відповідальності.

Кіотська конвенція, ставши важливим інструментом для багатьох країн у глобальному митному середовищі, надає основоположний каркас для сучасних митних практик і є ключовим міжнародним документом, що регламентує митні формальності. Особливий інтерес представляє наявність у Конвенції Загального додатка і вісім (із десяти) спеціальних додатків, які приділяють увагу питанням, пов'язаним з митними формальностями.

Згідно з Загальним додатком Кіотської конвенції «митні формальності – це сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства» [32]. До суб'єктів митних формальностей відповідно до Кіотської конвенції відносяться зацікавлені особи, митні органи, а також особи, що пов'язані з переміщенням товарів. Усі митні формальності поділяють на формальності, що передують поданню декларації, та формальності, пов'язані з переміщенням товарів під митну

процедуру. Аналізуючи правові норми Загального додатку Кіотської конвенції, можна зробити висновок, що поняття «митні формальності» охоплює сукупність дій, вчинення яких спрямоване на здійснення як митного оформлення, так і митного контролю та сплати митних платежів – тобто, митних процедур [32].

У науковій літературі, на відміну від нормативно-правових актів, застосовуються кардинально інші підходи до розкриття сутності поняття. Так, наприклад, Кунев Ю. Д., детально досліджуючи зміст митних формальностей, пропонує наступне трактування: «Митні формальності – систематизована сукупність фактових передумов у кооперованих нормах діяльності для національних та іноземних сторін відносин, задіяних у сфері фізичного переміщення товарів через митні кордони» [16]. Однак, на нашу думку, таке визначення розкриває зміст поняття у теоретичному аспекті й має обмежене практичне значення.

Стамбульська конвенція або Конвенція «Про тимчасове ввезення», прийнята 26 червня 1990 року є важливим міжнародно-правовим актом щодо регламентування митних формальностей. Згідно з ст. 15 цієї Конвенції «кожна з Договірних Сторін зводить до мінімуму митні формальності, які стосуються пільг, передбачених цією Конвенцією...» [14]. Серед цих формальностей вказуються отримання попереднього дозволу від митних органів, застосування пільг для тимчасового ввезення певних категорій товарів та встановлення обмежень та заборон, обумовлених національним законодавством. Хоча сама конвенція не деталізує митні процедури, такі як митний контроль та митне оформлення, дослідження її норм дозволяє зробити висновок, що ці дії відбуваються в процесі реалізації зазначених митних процедур.

Стамбульська конвенція фактично ставить за мету впорядкування та спрощення особливого режиму тимчасового ввезення, що сприяє усуненню адміністративних бюрократичних перешкод у міжнародній торгівлі. У контексті взаємодії з Кіотською конвенцією можна припустити, що обидві конвенції виконують важливі ролі: Кіотська конвенція встановлює загальні принципи гармонізації та спрощення митних процедур, в той час як Стамбульська конвенція

забезпечує конкретний регулятивний режим для тимчасового ввезення товарів. Такий підхід дозволяє створити баланс між загальними засадами та спеціалізованими митними процедурами, сприяючи ефективній координації міжнародних торговельних відносин.

Важливим етапом в системі митного регулювання є застосування Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародних дорожніх перевезень, укладеної в 1975 році. Україна є учасницею також і цієї Конвенції, яка визначає основні принципи та процедури для міжнародних перевезень вантажів.

Головною метою митної Конвенції про МДП є поліпшення умов міжнародного перевезення вантажів та спрощення й гармонізація адміністративних формальностей у сфері міжнародних перевезень. Конвенція визначає «формальності» як дії, які повинні бути виконані відповідними особами, такими як гарантійне об'єднання, власник книжки МДП та перевізник, а також співробітниками митниць.

Під митними формальностями в трактуванні Конвенції МДП розуміються дії, необхідні для отримання юридично значущого результату. Це може включати в себе оформлення необхідних митних документів, пред'явлення книжки МДП, виконання митних обов'язків та інші дії, спрямовані на забезпечення безперешкодного міжнародного руху вантажів [18].

Отже, Конвенція МДП визначає митні формальності як необхідний елемент міжнародних перевезень вантажів і ставить своєю метою спрощення та гармонізацію цих формальностей для поліпшення умов та ефективності міжнародних торговельних операцій.

Митні формальності, як ключове поняття у міжнародній торгівлі, часто застосовуються в двосторонніх міжнародних договорах, укладених між Україною та іншими державами, зокрема Словацькою Республікою, Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Казахстаном, Молдовою тощо [22]. В контексті таких міжурядових угод передбачаються спрощення та гармонізація митних формальностей між країнами, які ведуть торгівлю.

Передусім, двосторонні договори, що регламентують співробітництво з питань митної справи та укладені за взаємною згодою, передбачають вжиття необхідних заходів митними службами для спрощення митного оформлення. Це включає визнання взаємних митних забезпечень, таких як пломби, відбитки печаток і штампи, а також можливість застосування власних митних забезпечень на переміщуваних товари, якщо це необхідно [22].

Крім того, ці договори дозволяють вільний транзит товарів та транспортних засобів, за винятком випадків, коли існують підстави вважати, що їх переміщення заборонене або можливе митне правопорушення. Таким чином, міжнародні митні договори відображають спільне прагнення сторін до спрощення митних процедур та забезпечення ефективного торговельного обміну.

У глосарії міжнародних митних термінів, який був опублікований Всесвітньою митною організацією, термін «митні формальності» визначається ідентично як у Кіотській конвенції – як усі операції, які мають виконуватись зацікавленими особами і митницею з метою дотримання митного законодавства [51].

У додатковому поясненні до цього визначення вказується, що поняття митних формальностей, крім операцій, пов'язаних із різними митними процедурами, також може включати формальності, пов'язані із фітосанітарними, ветеринарними, міграційними, валютними нормами, а також нормами, пов'язаними з ліцензуванням. Такий широкий спектр митних формальностей відображає різноманітні аспекти та вимоги, які можуть виникати під час переміщення товарів через митний кордон і визначає комплексний характер процесу їх виконання для забезпечення відповідності відповідним нормативам і стандартам.

Отже, як видно з вищенаведеного, в міжнародних актах митного законодавства поняття «митні формальності» є уніфікованим та визначається як сукупність дій посадових осіб митних органів та інших учасників митних правовідносин, спрямованих на здійснення митних процедур, таких як митний

контроль, митне оформлення, сплата митних платежів тощо, з метою забезпечення дотримання вимог митного законодавства.

В українському митному законодавстві вперше визначено поняття «митні формальності» лише у Митному кодексі редакції 2012 року. Згідно з п.29 ст. 4 МКУ, митні формальності трактуються як «сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи» [19].

Однак, невирішеним залишається питання стосовно компонентів митних формальностей. Аналізуючи розділ VI МКУ, що стосується регламентування порядку переміщення товарів та транспортних засобів через кордон, стає зрозумілим, що сукупність дій, а саме складові митних формальностей, залежить від виду транспорту. Для реалізації положень розділу VI МКУ було розроблено та впроваджено «Класифікатор митних формальностей, що можуть бути визначені за результатами застосування системи управління ризиками» [30], а також інші класифікатори з питань державної митної справи, що застосовуються у процесі оформлення митних декларацій. У класифікаторі чітко визначено митні формальності, що застосовуються посадовими особами митних органів при обранні окремої форми митного контролю в рамках виконання митних процедур.

Отже, можемо стверджувати, що національне митне законодавство України адаптоване до міжнародних норм і стандартів щодо трактування та застосування поняття «митні формальності».

Зауважимо, що складність митних формальностей є вагомим бар'єром для міжнародної торгівлі, тому сьогодні світова спільнота працює над їх оптимізацією, спрощенням та пришвидшенням.

1.2. Роль та значення митних формальностей у міжнародній торгівлі

Створення конкурентоспроможної національної економіки, яка сприятиме торгівлі, водночас забезпечуючи бюджетні надходження та контроль на кордоні, значним чином залежить від реалізації зручних для учасників міжнародної торгівлі й прозорих митних процедур, розширення співпраці з урядовими установами, приватним сектором та митними адміністраціями інших країни тощо.

Заходи, спрямовані на підтримку міжнародної торгівлі, мають значний позитивний вплив на учасників міжнародних торгових операцій, за умови їхньої ефективної реалізації. Спрощення митних формальностей для операцій з імпортом, експортом та транзитом товарів містить низку переваг, зокрема сприяє збільшенню обсягів торговельної діяльності. Також це допомагає зменшити бюрократичні перешкоди та витрати часу для суб'єктів зовнішньоекономічної, скорочує адміністративні витрати, пов'язані з процедурами митного оформлення та митного контролю. Дослідження показують, що заходи, спрямовані на підтримку міжнародної торгівлі, можуть мати значно більший позитивний вплив на обсяги товарних потоків, ніж зниження тарифних бар'єрів [58].

Крім того, наукові дослідження доводять, що збільшення обсягів торговельної активності має позитивний вплив на зростання доходів, зменшення бідності та нерівності [58]. Дослідження СОТ вказують на те, що найбільше користі від спрощення умов торгівлі отримують найменш розвинені країни, що відображається в зменшенні торговельних витрат, зокрема витрат на доставку товарів від експортера до ринку імпортера, в середньому на 16,73 % [62].

Спрощення торгівлі в широкому контексті означає будь-які заходи, спрямовані на її стимулювання та полегшення переміщення товарів в міжнародному масштабі. За оцінками СОТ, торговельні витрати в країнах, що розвиваються, в середньому дорівнюють 219% імпортного митного тарифу. Доставка товару споживачам в країнах, що розвиваються, коштує 2,19 дол. США на кожен долар вартості виробництва продукту. Для країн з високим рівнем доходу ця вартість становить близько 1,34 дол. США, що також є досить значною

надбавкою до ціни товару. Таким чином, скорочення торговельних витрат мало б синергетичний ефект у всьому світі: скорочення витрат на доставку продукції на 1% стимулювало б зростання міжнародної торгівлі на 3-4% [62].

Можна припустити, що зниження тарифів справляє більший вплив на обсяги та потоки міжнародної торгівлі, ніж оптимізація нетарифних заходів. Проте важливо відзначити, що питання зміни митних тарифів значним чином лежить у політичній площині. Водночас зменшення нетарифних бар'єрів, бюрократичних обтяжень та інших перешкод для торгівлі шляхом спрощення, стандартизації та гармонізації митних формальностей є альтернативним та ефективним інструментом сприяння торговельним відносинам.

На рисунку 1.1 зображено основні події, що відбулися після закінчення Другої світової війни на шляху до сприяння спрощення торгівлі.

Одним з вагомих механізмів сприяння міжнародній торгівлі є Угода про спрощення процедур торгівлі. Ця Угода ґрунтується на ключових принципах та ініціативах, що визначені в переглянутій Кіотській конвенції, й виступала важливим інструментом під час переговорів в рамках СОТ щодо спрощення процедур торгівлі. Угодою встановлено норми спрощення митних процедур та передбачено вимоги до країн, що її ратифікували, впровадити низку заходів для спрощення торгівлі, спрямованих на зменшення черг на кордоні, підвищення прозорості митних органів та прискорення доставки товарів на ринок. Сьогодні багато країн зробили певні кроки на шляху реалізації цих механізмів. Проте, за даними глобального дослідження ООН щодо сприяння розвитку цифрової та сталої торгівлі, країни, які розвиваються, відстають у процесі їх впровадження.

Важливо відзначити, що заходи, спрямовані на підтримку торгівлі, є складними і потребують додаткових ресурсів та зусиль для їх втілення. Дослідження ООН [50] свідчать, що реалізація цих ініціатив особливо складна для країн Африки, розташованих південніше Сахари, найменш розвинутих країн і тихоокеанських острівних держав (див. рис. 1.2).

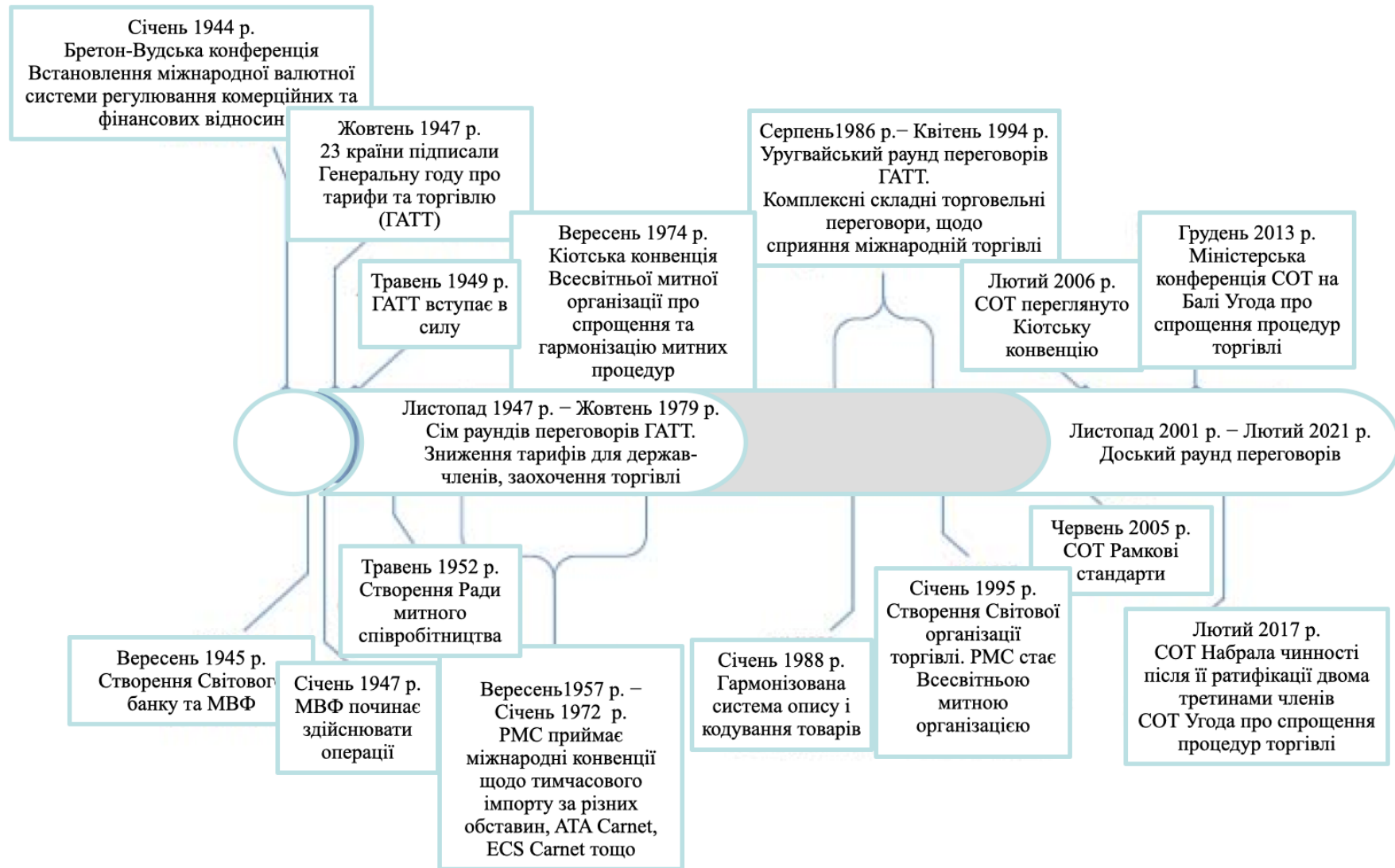

Рис. 1.1. Основні події в напрямку сприяння міжнародній торгівлі після Другої світової війни

Примітка. Складено автором за [57].

Однак, їх впровадження відіграє важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та зменшенні нерівномірностей у розвитку регіонів.

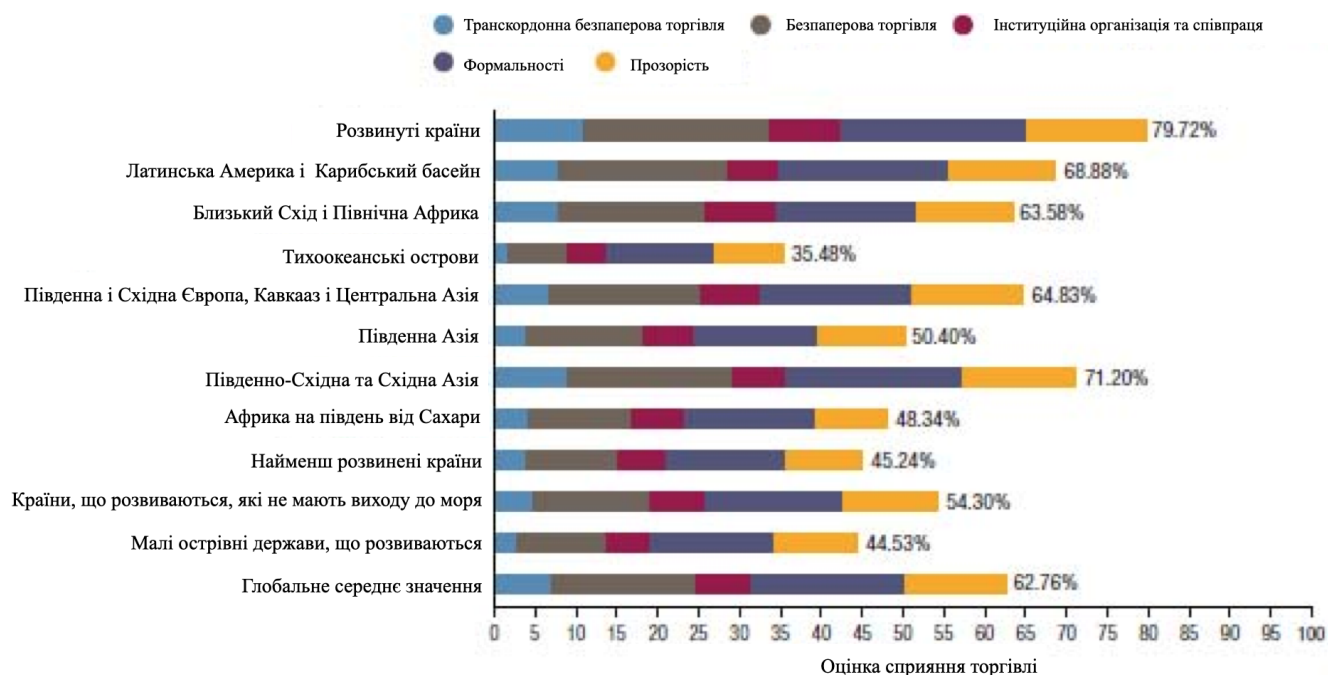

Рис. 1.2. Прогрес у спрощенні процедур торгівлі [50].

Угода про спрощення процедур торгівлі стала однією з найвпливовіших міжнародних угод, що регулюють торгівлю, після впровадження Генеральної Угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ). Вона охопила всі аспекти основних митних процесів, такі як транзит товарів, митне оформлення та постмитний аудит, а також управління ризиками, процедури оскарження та попередні рішення. Основною метою Угоди є спрощення та стандартизація митних процедур з метою зменшення адміністративного тягаря та покращення митного контролю.

Важливість удосконалення та спрощення митних формальностей особливо актуалізується в кризових умовах. Зокрема, пандемія COVID-19 продемонструвала необхідність підвищення ефективності та вдосконалення технологічного забезпечення митних адміністрацій з метою пришвидшення та оптимізації митних процедур. Криза COVID-19 продемонструвала обмеженість митних адміністрацій, оскільки останні значним чином залежать від паперової документації та особистої взаємодії в процесі митного оформлення товарів.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що супроводжується збільшенням навантаження на пункти пропуску через західний кордон, також показало необхідність оптимізації митних формальностей з метою їх пришвидшення та спрощення. Україна гостро стикнулася з проблемою оперативного отримання міжнародної військової та гуманітарної допомоги внаслідок затримок, пов'язаних з митним та прикордонним контролем. Цю ситуацію ускладнили блокування агресором морських портів і необхідність зміни логістичних шляхів експорту та імпорту. Треба зауважити, що відсутність в країні виходу до моря впливає на міжнародну торгівлю й значним чином узалежнює її від транзитних перевезень, а відповідно й від вимог транзитних країн, які можуть накладати додаткові обмеження щодо товарів, що переміщуються через їх територію.

Під час кризових ситуацій митні адміністрації можуть оперативно спрощувати митні формальності при переміщенні товарів. Однак, якщо ці заходи реалізуються без належного контролю, то це дає можливість недобросовісним суб'єктам ЗЕД ухилятися від сплати митних платежів шляхом невідповідної класифікації товарів чи недостовірного визначення їхньої митної вартості, а також перевезення незаконних, контрабандних та підроблених товарів, що спотворює справедливу торгівлю та несе загрози національній безпеці.

Загальна потреба в ефективній та результативній роботі митних адміністрацій очевидна. Під час кризи COVID-19 майже кожна митниця у світі вжила певних заходів для полегшення митних процедур та формальностей з метою підтримки національних заходів щодо зменшення поширення інфекцій та захисту персоналу, який взаємодіє з громадськістю. Всесвітня митна організація склала перелік заходів, вжитих різними державами-членами для сприяння торгівлі товарами, необхідними для боротьби з COVID-19, включаючи скасування або зниження мит і податків [56]. МВФ також розробив політичні рекомендації щодо реагування на кризу COVID-19, включаючи пріоритетні заходи для митних адміністрацій та податкових органів [59].

Митні адміністрації багатьох країн впровадили такі заходи спрощення торгівлі, як електронні декларації, електронні документи, електронні підписи та електронні платежі. Це свідчить про можливість їх оперативного реагування на виклики під час криз та ефективного вжиття заходів для боротьби з наслідками.

Варто зауважити, що впровадження заходів, спрямованих на спрощення торгівлі, може виявитися корисним інструментом для пом'якшення наслідків подібних криз. Як вже зазначалося, особливо важливо це для країн з низьким рівнем доходу, оскільки складні торговельні угоди та формальності є вагомим бар'єром для участі в міжнародному виробництві та обміні товарами. Сьогодні заходи, спрямовані на спрощення митних процедур та формальностей, є невід'ємною частиною загальної стратегії управління для всіх митних адміністрацій.

Європейська економічна комісія ООН (UNECE) та Центр ООН зі сприяння торгівлі та електронного бізнесу (UN/CEFACT) у посібнику з впровадження заходів зі спрощення процедур торгівлі визначають сприяння торгівлі як «спрощення, стандартизацію та гармонізацію процедур і відповідних інформаційних потоків, необхідних для переміщення товарів від продавця до покупця та оплати за них» [60]. До укладення Балійської угоди СОТ, різні організації ООН та Всесвітня митна організація розробили міжнародні стандарти для заохочення модернізації митних органів та спрощення торгівлі. Багато інституцій, включаючи МВФ та Світовий банк, а також неурядові організації, постійно підтримують реалізацію цих заходів.

Спрощення процедур торгівлі охоплює весь ланцюжок постачання і сприяє вдосконаленню співпраці між усіма його партнерами, включаючи покупців, постачальників, перевізників, банківські та фінансові установи, імпортерів, експортерів тощо.

Експерти ООН ідентифікують чотири основні стовпи сприяння торгівлі: прозорість, спрощення, гармонізація та стандартизація [61]. Ці ключові принципи є основою для успішного і тривалого впровадження заходів сприяння торгівлі. Розглянемо їх детальніше.

1. Прозорість. Інформація та консультації повинні бути доступними для всіх учасників торгівлі. Бізнес потребує передбачуваності витрат, процесів та вимог державних контролюючих структур. Прозорість сприяє бізнесу, роблячи «правила гри» доступними для всіх, а це, своєю чергою, покращує відповідальність, оскільки суб'єкти ЗЕД мають доступ до інформації та розуміють бізнес-процеси. У сфері імпорту та експорту не повинно бути прихованої інформації, а регулюючі документи мають бути сформульовані простою, не технічною мовою, зрозумілою для представників бізнесу, і, за можливості, у електронному форматі. З одного боку, прозорість означає передбачуваність інформації про митні та всі прикордонні формальності, права та обов'язки, яка має бути доступною для всіх зацікавлених сторін. З іншого боку, прозорість передбачає відповідальність і підзвітність. Зокрема, кожна країна має нести відповідальність за захист як приватних, так і державних інтересів у торгівлі, забезпечення дотримання політики та процедур надання надійної інформації всім зацікавленим сторонам. Крім того, принцип прозорості передбачає участь зацікавлених сторін (державного та приватного секторів) в консультаціях та взаємодії в законодавчому процесі, врахування їхніх інтересів.

2. Спрощення. Митні процедури повинні бути спрощені для всіх установ, які співпрацюють при переміщенні товарів через кордон. Скоординовані підходи повинні забезпечити максимально прості й зрозумілі формальності у міжнародній торгівлі. Процедури мають переглядатися з метою усунення зайвого повторення, непотрібних рівнів схвалення, та інших надмірних зайвих формальностей. Це часто досягається завдяки використанню технологій, створенню необхідної правової бази та співпраці з іншими контролюючими службами, а також консультаціями з суб'єктами митної системи.

3. Гармонізація. Національні процедури мають бути узгоджені з міжнародними конвенціями, стандартами та практикою. Гармонізація створює можливості для ефективної транскордонної співпраці між митними адміністраціями різних країн. Митні формальності мають бути схожими в усьому світі, що досягається через прийняття міжнародних стандартів, обмін

інформацією з іншими митними адміністраціями та використання взаємних угод та інших заходів, що сприяють тісній співпраці з адміністраціями-партнерами.

4. Стандартизація. Митні адміністрації повинні створити стандартизовані підходи щодо політики, процедур, форматів, документів та процесів у митній сфері, щоб товари розглядалися однаково при кожному переміщенні через кордон. Гармонізація більше стосується узгодження політики з міжнародними стандартами. Водночас стандартизація процесів підтримує можливу транскордонну гармонізацію і допомагає забезпечити послідовність та уніфікацію процесів й необхідної документації для суб'єктів торгівлі, включаючи створення одного документа декларації, наявності стандартних операційних процедур під час огляду чи вилучення товарів тощо.

Наведені вище максими мають бути в основі діяльності митних органів, оскільки вони забезпечують спрощення процедури міжнародної торгівлі та стимулюють її розвиток.

Висновки до розділу 1

Митні формальності виконують ключову роль у забезпеченні легального та ефективного переміщення товарів через митний кордон і є важливою частиною зовнішньоекономічних відносин. Система митних формальностей є динамічною, що постійно адаптується до змін у світовій економіці та технологічному прогресі, тому вимагає використання сучасних технологій для поліпшення ефективності та прозорості.

У регулюванні митних формальностей значну роль відіграють норми міжнародного митного законодавства, які призначені визначати шляхи розвитку митної справи, установлюючи міжнародні стандарти.

Кіотська конвенція, прийнята в 1973 році, визначає міжнародні стандарти та правила для регулювання митних формальностей у глобальному торговельному середовищі, спрощуючи та уніфікуючи процедури митного оформлення. Її ключовими аспектами є спільні норми для митного декларування, визначення митної вартості товарів та регулювання митних правопорушень, Кіотська

конвенція є важливим міжнародним документом щодо митних формальностей, встановлюючи основні засади для сучасних митних практик.

Регламентування митних формальностей на міжнародному рівні здійснюється також іншими міжнародними митними конвенціями, зокрема Стамбульською конвенцією в частині спрощення митних формальностей щодо тимчасового ввезення товарів, Конвенцією про міжнародне перевезення вантажів за допомогою книжки міжнародних дорожніх перевезень – щодо поліпшення умов та спрощення адміністративних формальностей у міжнародних перевезеннях вантажів та ін.

Національне митне законодавство України відповідає міжнародним нормам та стандартам у тлумаченні та застосуванні поняття «митні формальності». Згідно з міжнародними актами митного законодавства, це поняття уніфіковане і визначається як сукупність дій посадових осіб митних органів та інших учасників митних правовідносин. Ці дії спрямовані на реалізацію митних процедур, таких як митний контроль, митне оформлення, сплата митних платежів і т.д., з метою виконання вимог митного законодавства.

В українському митному законодавстві термін «митні формальності» вперше отримав чітке визначення у Митному кодексі у редакції 2012 року. Згідно з пунктом 29 статті 4 Митного кодексу України, митні формальності розглядаються як «сукупність дій, які повинні бути виконані відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою виконання вимог законодавства України з питань митної справи».

Сучасні заходи, спрямовані на спрощення митних процедур та формальностей, є ключовою складовою стратегії управління для митних адміністрацій. Міжнародні організації визначають сприяння торгівлі як стандартизацію та гармонізацію процедур та інформаційних потоків для забезпечення ефективного переміщення товарів та оплати за них. Основні принципи сприяння торгівлі, визначені експертами ООН, включають прозорість, спрощення, гармонізацію та стандартизацію.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Практика застосування митних формальностей

Митні формальності є суттєвою компонентою державного контролю за товаротранспортним потоком на кордонах України. Переміщення товарів через митний кордон здійснюється на ввіз та вивіз різними видами транспорту, зокрема залізничним, морським, річковим, повітряним та автотранспортом, а також стаціонарними видами: трубопровідним та лініями електропередач.

Аналіз митних формальностей при переміщенні товарів різними видами транспорту виявляє специфічні особливості їх реалізації. Статистика Державної митної служби (табл. 2.1) вказує, що в Україні протягом останнього періоду автомобілі є найбільш використовуваним видом транспорту при переміщенні через митний кордон.

Враховуючи обмеження, пов'язані з COVID-19, та повномасштабне вторгнення РФ в Україну, можна зазначити, що показники кількості транспортних засобів, що пропущено через митний кордон України, піддавалася суттєвим змінам. Зокрема, у 2020 році спостерігається помітне зменшення їхнього значення, що, очевидно, пов'язано з введенням карантинних обмежень. У 2021 році відбулося незначне відновлення обсягів переміщень через кордон, що може свідчити про поступовий вихід з кризи, яку спричинила пандемія. Та вже в 2022 році повномасштабна війна суттєво вплинула на досліджувані показники через обмеження на кордонах, труднощі в організації логістики та інші негативні фактори, що спричинило зниження кількості пропущених транспортних засобів і обсягів товарів через митний кордон.

Необхідно зазначити, що внаслідок війни суттєво обмежена транспортна взаємодія України з її торговельними партнерами. Зокрема, об'єкти авіаційної,

наземної транспортної інфраструктури та морські порти України постійно вражаються обстрілами та ракетними ударами, що призводить до блокування їх повноцінної роботи. Через небезпеку повітряного простору зупинено авіаційні перевезення.

Таблиця 2.1

Переміщення різних видів транспорту через митний кордон України,
2018 – 2022 рр.

Показник	Од. виміру	2018	2019	2020	2021	2022
Пропущено через митний кордон України транспортних засобів:	млн. од.	21,2	18,1	8,9	10,6	9,5
на ввіз	млн. од.	10,7	9,2	4,5	5,4	4,7
на вивіз	млн. од.	10,5	9,0	4,4	5,3	4,7
Пропущено через митний кордон України транспортних засобів:	тис. од.	21 205,5	18 149,4	8 932,7	10 648,5	9 461,7
залізничних вагонів	тис. од.	2 970,7	2 647,1	2 129,6	2 514,7	1 489,4
морських суден	тис. од.	15,3	17,0	16,7	17,2	6,1
річкових суден	тис. од.	16,3	15,6	9,7	13,9	26,0
автотранспорту	тис. од.	17 985,8	15 241,4	6 659,4	7 925,0	7 879,1
повітряних суден	тис. од.	134,7	145,3	64,2	107,2	13,5
інших транспортних засобів	тис. од.	82,7	83,1	53,0	70,5	47,5
Пропущено товарів через митний кордон України (крім товарів, що переміщуються стаціонарними видами транспорту):	млн. тонн	305,1	329,1	333,8	333,0	150,8
на ввіз	млн. тонн	92,5	94,6	85,1	91,3	31,1
на вивіз	млн. тонн	212,6	234,6	248,8	241,7	119,8
Оформлено митницями товарів, що переміщуються стаціонарними видами транспорту:						
трубопроводами	млн. тонн	98,2	93,2	75,7	57,5	41,9
лініями електропередачі	ГВт*г	6 430,6	9 130,5	7 859,5	4 955,5	4 818,3

Примітка. Складено автором за [38].

Таким чином, сьогодні міжнародні перевезення вантажів в Україні обмежуються лише трьома шляхами. Перший – це перевезення з портів Дунайського регіону, що включає Ренійський, Ізмаїльський та Усть-Дунайський морські порти. В них значно збільшився обсяг обробки вантажів у 2022 році порівняно з попереднім роком. Другий шлях – експорт з портів «Великої Одеси», який включає Одеський порт та морські порти «Південний» та «Чорноморськ». Щодо третього шляху, то це сполучення наземним транспортом через пункти пропуску на кордоні з країнами Європейського Союзу та Молдовою [35].

Упродовж 2022 року переважна більшість імпорту та значні обсяги експорту здійснювались через пункти пропуску на західному кордоні України наземними видами транспорту (рис. 2.1) [41].

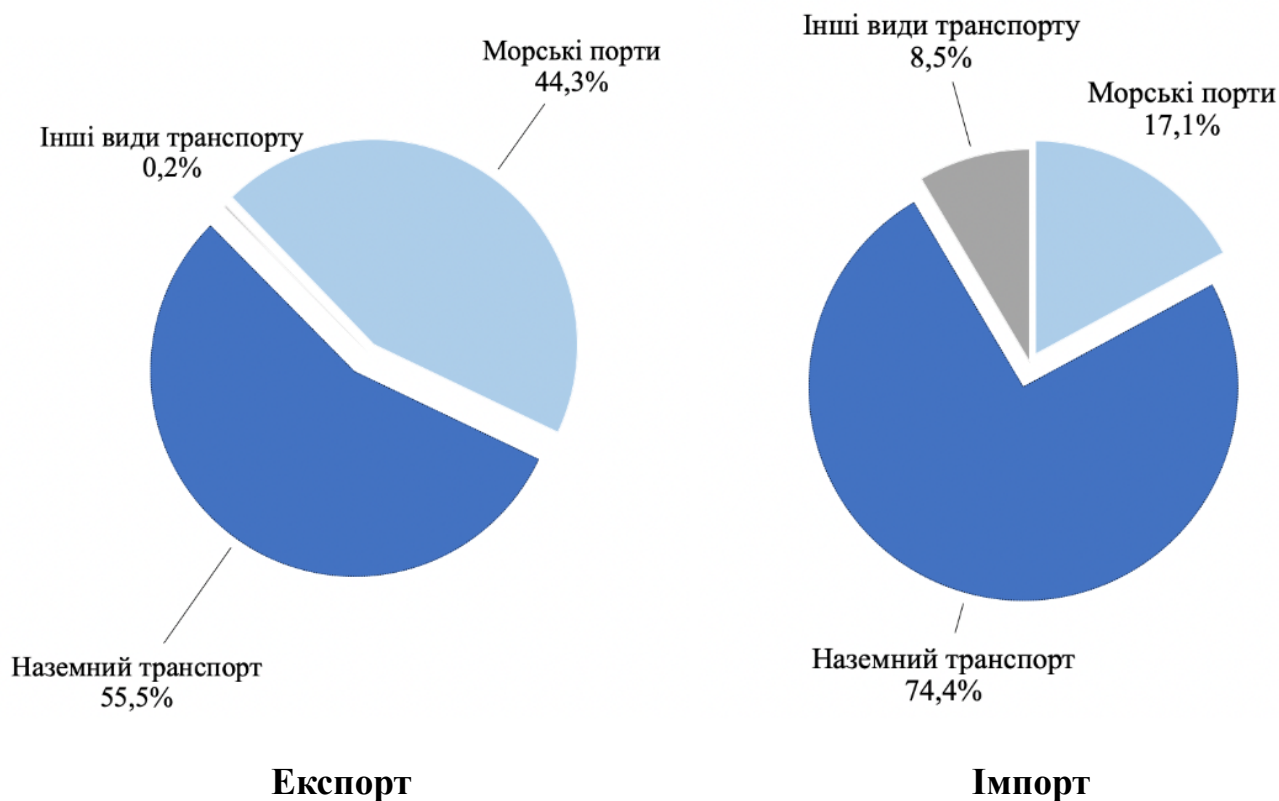

Рис. 2.1. Перевезення вантажів у зовнішньому сполученні впродовж березня-грудня 2022 р. за видами транспорту, млн. т. [41].

При цьому, майже три чверті всього імпорту в Україну надходило через західний кордон автомобільним (48,5 %) та залізничним (25,9 %) транспортом [41].

На рис. 2.2 узагальнено наслідки впливу пандемії COVID-19 та повномасштабної війни на функціонування пунктів пропуску та висвітлено шляхи їх адаптації до нових викликів. Як видно з рис. 2.2, під впливом обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19 та внаслідок повномасштабної війни РФ відбулася суттєва трансформація транспортно-логістичної системи та порядок функціонування пунктів пропуску через митний кордон. Цей процес і надалі є динамічним, оскільки виникає об'єктивна необхідність з боку митних органів реагувати на нові загрози, пов'язані з війною.

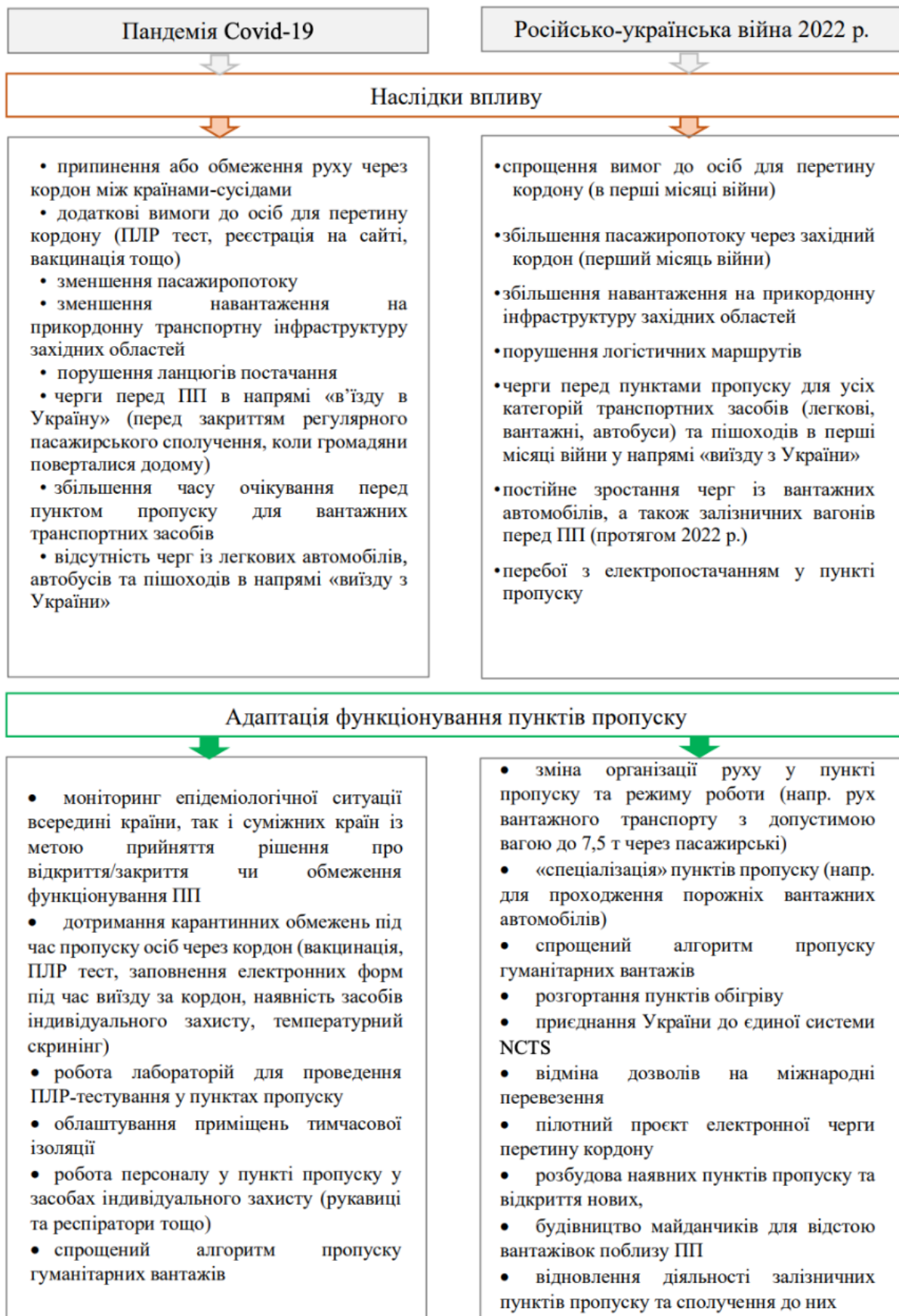

Рис. 2.2. Вплив кризи COVID-19 та війни на функціонування пунктів пропуску через митний кордон України [10].

Таким чином, сьогодні невідкладним завданням виступає впровадження заходів для розширення реальної пропускної здатності пунктів пропуску на західному кордоні України. Це обумовлено необхідністю підвищення ефективності перевезення товарів та пасажирів, зокрема шляхом збільшення кількості пунктів пропуску та контролю; систематичної розбудови інфраструктури функціонуючих пунктів пропуску та пов'язаної логістичної мережі; прискорення та спрощення митних процедур та формальностей через удосконалення двосторонньої взаємодії.

Аналізуючи окремі показники митної статистики Держмитслужби (табл. 2.2), бачимо, що у 2022 році порівняно з 2021 роком відбулось зниження кількості оформлення митних декларацій форми МД-2 більш як на третину (31%), а інших митних документів майже наполовину (48%). Зауважимо, що під час пандемії COVID-19 не спостерігалось таких значних спадів динаміки показників митного оформлення.

Кількість суб'єктів ЗЕД, що зареєструвалися з початку 2022 року, становила 19,5 тис. осіб, що більше, ніж у всі попередні роки досліджуваного періоду. Водночас, кількість осіб, які здійснювали митні формальності з товарами з початку року, сягала 53,1 тис. осіб, що менше як у 2021 році на 0,2 тис. осіб.

У сучасних реаліях війни необхідність зменшення тривалості митного оформлення набуває особливої актуальності та важливості. Як вже зазначалося, військові дії створюють надзвичайні умови для економічного та торговельного функціонування країни, що вимагає оперативних та ефективних рішень у сфері митної діяльності. Зниження тривалості митного оформлення є ключовим фактором для швидкого та ефективного ввезення необхідних товарів, включаючи медичні та гуманітарні вантажі, обладнання та інші критичні ресурси, адже швидка реакція на потреби населення та армії у військових умовах вкрай актуальна.

Крім того, важливість зниження тривалості митного оформлення виявляється в контексті міжнародної співпраці. Швидкі та ефективні митні

формальності сприяють підтримці міжнародного співробітництва, а також взаєморозумінню та солідарності в умовах глобальних викликів.

Таблиця 2.2

Показники митного декларування, 2018 – 2022 рр.

Показник	Од. виміру	2018	2019	2020	2021	2022
Оформлено митних декларацій форми МД-2:	тис. шт.	3 953,2	4 559,4	4 464,6	5 159,3	3 534,3
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 472,2	3 089,6	3 050,8	3 568,7	2 502,5
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	989,7	998,7	985,1	1 088,5	930,1
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	92,7	95,6	89,3	106,8	22,5
на прохідний транзит*	тис. шт.	398,6	375,5	339,4	395,3	79,2
Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування:	тис. шт.	3 746,9	4 389,4	4 314,0	5 006,5	3 501,3
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 417,1	3 052,1	3 024,1	3 545,9	2 493,6
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	982,1	992,0	980,2	1 084,1	926,7
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	91,7	95,2	88,9	106,6	22,5
на прохідний транзит*	тис. шт.	256,0	250,1	220,8	269,9	58,6
Оформлено інших митних документів:	тис. шт.	1 727,2	1 620,4	846,0	1 024,0	556,3
квитанцій МД-1	тис. шт.	1 637,1	1 394,8	438,6	491,6	253,1
оглядових розписів М 15	тис. шт.	41,9	111,4	249,7	325,2	229,5
митних декларацій М-16	тис. шт.	48,3	114,2	157,7	207,2	73,7
Кількість осіб, які здійснюють операції з товарами та перебувають на централізованому обліку:	тис. осіб	115,7	133,7	147,4	161,0	180,7
взятих на облік з початку року	тис. осіб	13,5	18,5	15,4	14,2	19,5
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	тис. осіб	46,8	52,2	51,0	53,3	53,1

Примітка. Складено автором за [38].

Отже, необхідність зменшення тривалості митного оформлення в умовах війни визначається не лише економічними аспектами, але й гуманітарними та стратегічними вимогами.

У табл. 2.3 міститься інформація щодо тривалості митного оформлення впродовж 2021 та 2022 років. За даними таблиці можна зробити висновок, що у 2022 році митні формальності при митному оформленні автобусів та вантажівок у пункті пропуску зазнали кардинальних покращень, оскільки їх тривалість значно скоротилася. Однак, необхідно врахувати, що показники тривалості оформлення транспортних засобів у пунктах пропуску не враховують термін очікування перед самим пунктом пропуску. А значне скорочення тривалості митних формальностей при перетині кордону, скоріш за все, можна обґрунтувати вжитими заходами щодо

забезпечення безперервного потоку осіб, товарів і транспортних засобів через кордон, оскільки внаслідок широкомасштабної війни (особливо, у перші її дні) значно збільшився пасажиро- та вантажопотоки і черги перед пунктами пропуску.

Таблиця 2.3

Показники тривалості митного оформлення у 2021 – 2022 рр.

Показник	2021	2022
Оформлення митних декларацій:		
- у режимі імпорту	109	109
- у режимі експорту	50	49
Оформлення легкових авто в пункті пропуску:		
- зелений коридор	8	8
- червоний коридор	59	45
Оформлення автобусів у пункті пропуску	70	49
Оформлення вантажівок у пункті пропуску	73	32

Примітка. Складено автором за [9].

Найбільше затримок під час здійснення митних формальностей суб'єкти ЗЕД пов'язують з вимогами митних органів щодо надання додаткових документів, митним оглядом і відбором проб чи зразків [12].

Ефективність призначення й реалізації митних формальностей безпосередньо впливає на часові, адміністративні та фінансові витрати суб'єктів ЗЕД, які пов'язані з імпортом та експортом. До основних проблем, які виникають під час здійснення митного контролю, бізнес відносить, передусім, велику кількість необхідних документів та відомостей, що треба подавати митним органам. На думку компаній, митні органи під час митного оформлення перевіряють не так фактичну відповідність товарів заявленим у декларації та інших документах відомостям, а значним чином зосереджуються на перевірці документів, що стосуються митної вартості, класифікації товарів чи визначення країни походження. Водночас, кращі світові практики вказують, що ефективніше проводити документальний контроль на етапі митного пост-аудиту, що дозволяє прискорити випуск товарів та таким чином застосувати комплексний підхід до

перевірки діяльності підприємства [12].

Однією з найсуттєвіших проблем для бізнесу впродовж тривалого часу є питання визначення митної вартості товарів. За результатами четвертого кварталу 2022 року кількість рішень щодо коригування митної вартості становила 5030, що сягає рівня, характерного для періоду до повномасштабного вторгнення (для порівняння, у I кварталі 2021 року було прийнято 5683 таких рішень) [24]. Ця тенденція продовжилася також і I кварталі 2023 року, впродовж якого було ухвалено 5566 рішень. Водночас, за офіційною судовою статистикою 2022 року, понад 90% рішень митних органів, пов'язаних із визначенням митної вартості товарів, судами визнавалися протиправними та скасовувалися [39].

Необхідно відзначити, що у 2022 році в українському законодавстві відбулися окремі зміни щодо процедур адміністративного оскарження рішень митних органів. Зокрема, вони стосувалися низки питань, а саме:

- користування спрощеннями під час здійснення митних формальностей;
- механізмів видання рішень митними органами;
- удосконалення процедури розгляду скарг платників податків в адміністративному порядку;
- брокерської діяльності;
- надання митних гарантій тощо.

Такі зміни позитивно оцінюються експертним середовищем [39] з позиції регулювання митних відносин, хоча й не позбавлені окремих недоліків, які створюють неузгодженості в питаннях коригування митної вартості. Крім того, зміни підвищили очікування та зацікавленість суб'єктів ЗЕД в процедурах оскарження.

Так, за період січень-квітень 2023 року оскаржувалося 2,9% рішень про коригування митної вартості, водночас, впродовж 2021–2022 років цей показник складав в середньому до 1%. Якщо у 2021 році за результатами оскарження скасовувалося близько 1% рішень про коригування митної вартості, то у 2022 році – 5,7%, а вже за результатами січня-квітня 2023 року – 35,6%. Це свідчить про

значне покращення ефективності оскарження рішень митних органів про коригування митної вартості [39].

Детальніше проблеми здійснення митних формальностей розглянемо у наступному пункті дослідження.

У контексті розгляду практики митних формальностей, зауважимо, що для скорочення часу митного оформлення та контролю, а відтак і затримки товарів на митниці, вагому роль відіграють: ефективність функціонування системи управління ризиками; автоматизація процесів митного оформлення; максимально можливе перенесення формальностей щодо документального контролю на етап після випуску товарів.

2.2. Проблематика ефективності застосування митних формальностей

Митні формальності є важливою складовою митної системи країни, що регулює переміщення через митний кордон товарів та інших об'єктів митного контролю. Розвиток економіки України, зокрема зовнішньої торгівлі, значним чином залежить від ефективної діяльності митної служби. Проте, існує низка проблем та недоліків у практиці застосування митних формальностей в Україні, які негативно впливають на розвиток міжнародних торговельних відносин та економічний розвиток країни.

Розглянемо їх детальніше за результатами опитування, що проводиться фахівцями Інституту економічних досліджень та політичних консультацій в рамках проекту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю» [21].

Так, у 2022 році оцінки роботи митних органів залишилися приблизно на рівні 2021 року. Найпоширенішою відповіддю більшості респондентів (54,7% опитаних), як і в попередніх роках, було те, що робота митниці в цілому ефективна, але потребує певних змін.

Індекс сприйняття роботи митниці склав 0,37, що свідчить про переважання позитивних оцінок ефективності роботи митних органів над негативними. Він практично не змінився порівняно з 2021 роком, коли становив 0,36. При чому, суб'єкти господарювання, які здійснюють лише експорт, оцінюють роботу митниці краще порівняно з тими, хто займається виключно імпортом, та з бізнесом, який імпортує та експортує водночас. Оцінки роботи митних органів покращуються зі збільшенням розміру респондентів.

На рис. 2.3. репрезентовано основні проблеми в роботі митниці. Однією з найпоширеніших проблем для експортерів та імпортерів є черги на кордоні. На неї вказали 55,2% опитуваних у 2022 році. Порівняно з 2021 роком частки скарг на завищення митної вартості товарів, хабарництво й корупцію, а також на постійні зміни структури та керівництва митних органів вагомо зменшились.

В той час, як експортери вказують на проблему недостатньої спроможності пунктів пропуску, імпортери частіше відзначають недосконалість митного законодавства та недостатню прозорість і відкритість митних органів. Підприємства, які користуються послугами Чернівецької, Львівської та Волинської митниць частіше за інших повідомляють про проблеми. Водночас, підприємства, що здійснюють митне оформлення на Вінницькій, Івано-Франківській, Кропивницькій та Київській митницях, частіше від інших не зіштовхувалися з будь-якими проблемами.

Оцінка проблемності проходження різних видів контролю залишилась на низькому рівні: від 49,5% опитаних (щодо контролю на харчову безпеку) до 54,7% (щодо митного контролю) не мали жодних проблем з цим у 2022 році. В умовах війни для різних видів контролю рівень проблемності зрівнявся, однак проблеми переважно залишаються незначними. Показово, що проходження ветеринарно-санітарного контролю та контролю на харчову безпеку більш проблемне для експортерів, а митного та фітосанітарного – для імпортерів. Значний рівень проблем у роботі митниці декларують транспортні компанії.

Зауважимо, що середня оцінка роботи митниці, що її дали суб'єкти ЗЕД, впродовж останніх років не змінюється: у 2020 році вона дорівнювала 3,6, у 2021 р. – 3,7, а в 2022 р. – 3,6 бала.

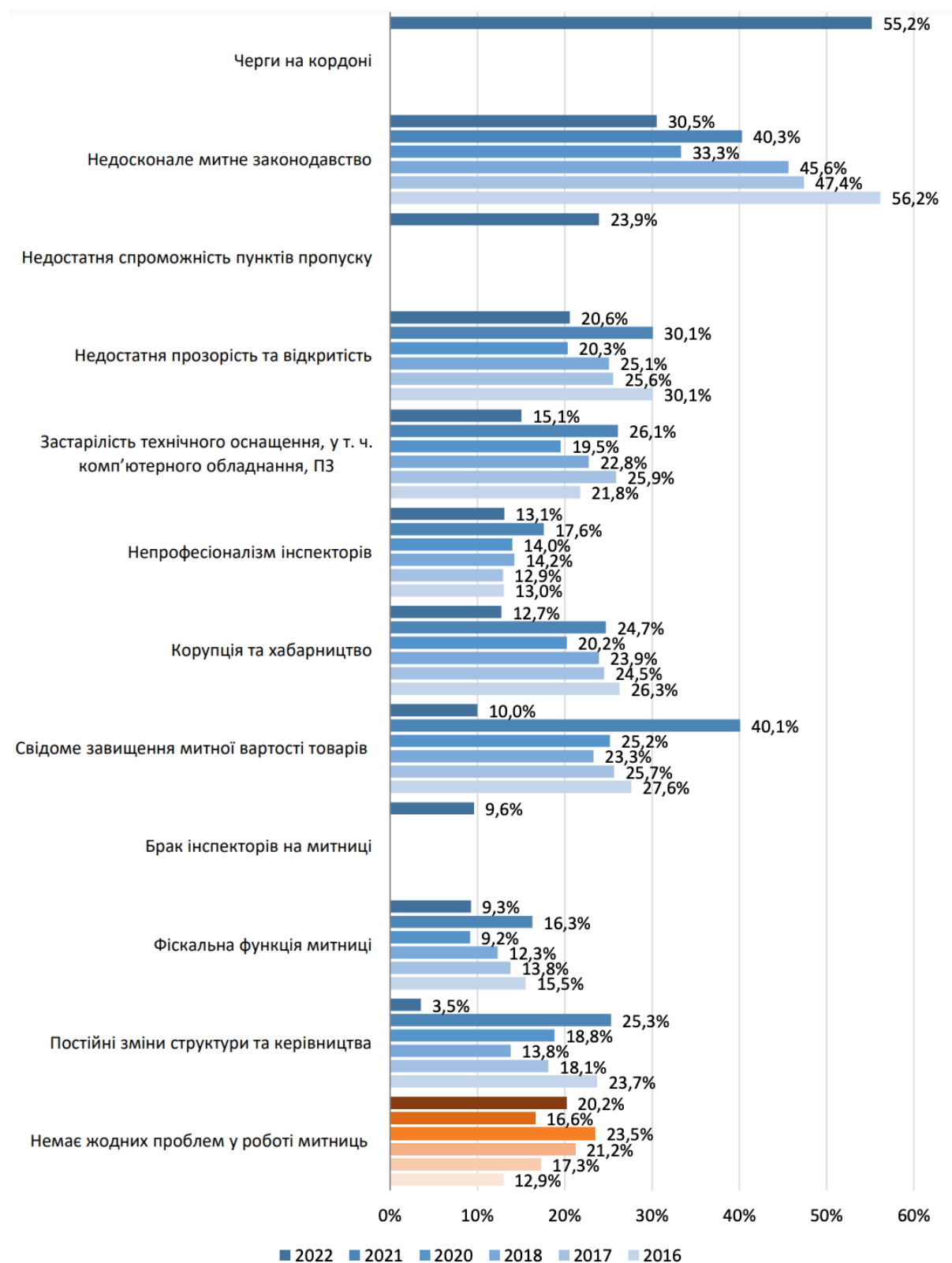

Рис. 2.3. Проблеми у роботі митниць, % респондентів [21].

У 2022 році опитані суб'єкти ЗЕД оцінили окремі аспекти роботи митних органів – технічне оснащення, компетенції митників, загальне враження від спілкування з працівниками митної служби, ретельність перевірки й рівень корупції – на 3,5 бала і більше, що вище середнього рівня (для оцінювання рівня корупції вищі оцінки вказують на нижчий рівень корупції). Більше половини опитаних позитивно оцінили (4 або 5 балів) кожен з вказаних аспектів роботи митних органів.

Треба зауважити, що війна суттєво вплинула на здійснення митних формальностей внаслідок збільшення обсягів вантажів, перевантаження пунктів пропуску через кордон, зміни логістичних маршрутів, блокування портів та інших негативних впливів. Такі зміни відбилися на вартості процедур митного оформлення.

Темпи зростання витрат при експорті досягли максимального рівня за роки, впродовж яких проводилось опитування. Питома вага експортерів, які засвідчили, що їхні витрати на митні процедури при здійсненні експорту стали більшими, сягнула 52,5%. Лише для 1% респондентів-експортерів митні процедури при експорті стали дешевшими. Часові витрати при експорті у 2022 році вперше за останні роки зросли. При чому, мікропідприємства частіше від більших суб'єктів ЗЕД відчули зростання грошових витрат на митне оформлення експорту.

При імпорті також відбулося зростання вартості процедур митного оформлення. При чому, для найвищої частки імпортерів за всі роки опитування: 57,2%. Вперше за весь період опитування зафіксовано збільшення часових витрат імпортерів на митне оформлення. Як і при експорті, мікропідприємства найбільшою мірою відчули зростання вартості митного оформлення імпорту.

У проведеному опитуванні швидкість митного оформлення оцінювалася такими показниками, як тривалість та оцінка опитаних. За отриманими результатами, тривалість митного оформлення у 2022 році становила в середньому 16,3 год, що порівняно з 2021 роком, більше як у півтора раза (10 год). Середня оцінка швидкості митного оформлення – 3,3 бала з 5-ти можливих (у

2021 році – 3,5 бала). Для імпортерів середня тривалість митного оформлення у декілька разів вища, ніж для експортерів (18,9 год та 5,2 год відповідно). Найбільша середня тривалість митного оформлення переважно для транспортних підприємств, а найменша – для промислових.

Швидкість митного огляду також оцінювалася за тривалістю та відповідно до оцінки опитаних. Середня тривалість митного огляду у 2022 році становить 6,2 год. Це майже в 3 рази довше, ніж у 2021 році (2,2 год). Середня оцінка швидкості митного огляду – 3,7 бала з 5-ти можливих (у 2021 році – також 3,7 бала). Для імпортерів середня тривалість митного огляду трохи вища, ніж для експортерів (3,7 год та 3,5 год відповідно). Водночас, найбільша середня тривалість формальностей при митному огляді для підприємств, які займаються експортом та імпортом, – 10,4 год. Найбільша середня тривалість митного огляду переважно для транспортних підприємств – 18,0 год [21].

Важливо, що основними очікуваннями опитаних суб'єктів ЗЕД від реформування митної служби є, передусім, зменшення часових витрат на проходження митних процедур і їх автоматизація. Часто підприємства висловлюються щодо відкриття нових пунктів пропуску через кордон та щодо можливості подавати документи повністю в електронній формі. Цілком очевидно, що такі очікування актуалізувались внаслідок перезавантаження пунктів пропуску на західному кордоні України через повномасштабне вторгнення РФ. Хоча, слід зауважити, що тенденція щодо спрощення митних формальностей є глобальною і відповідає світовій практиці.

Враховуючи описані вище проблеми, що стосуються митних формальностей, необхідно виділити ключові недоліки у митній сфері, які потребують першочергового усунення для забезпечення стійкого базису подальшого удосконалення.

Однією з основних проблем, яка потребує належного дослідження та вирішення, є недосконалість законодавства з питань митної справи та недоліки нормативно-правового регулювання митних процедур, серед них зокрема: складна система правового регулювання порядку переміщення товарів і транспортних

засобів через митний кордон; надмірні тарифні обтяження й нетарифні обмеження зовнішньоекономічної діяльності; недосконалість митного законодавства в частині відповідальності за порушення митних правил і накладення адміністративних стягнень; неповна імплементація міжнародних правил і стандартів здійснення митних процедур до національного митного законодавства; бюрократична складність митних процедур та ін.. Заплутаність та неоднозначність митних правил і вимог поряд з надмірними формальностями можуть ускладнювати й затримувати процес митного оформлення, що збільшує витрати для бізнесу, а це, своєю чергою, негативно відбивається на конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку.

Ще однією серйозною комплексною проблемою є корупція в митних органах. Недостатньо прозорі та ефективні контрольні механізми можуть стати підґрунтям неправомірних дій посадових осіб. У митній сфері це може призводити до зловживань щодо переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон з порушенням митних правил і шляхом контрабанди, що не лише завдає шкоди бізнесу, але й підриває довіру до державних органів загалом.

У митній сфері виділяють два типи корупції: здирництво та корупційна угода [25]. Здирництво, в контексті митної справи, визначається як зловживання владою та примус до хабарництва, спричинений створенням атмосфери непередбачуваності під час проходження митних процедур. Це негативне явище супроводжується затримками у оформленні вантажів та додатковими перевітками, спрямованими на примусове внесення незаконних грошових винагород за швидше проходження митного контролю та оформлення. Окрім цього, застосовуються таємні корупційні угоди між суб'єктами ЗЕД та уповноваженими особами та посадовцями митної служби. Ці угоди спрямовані на незаконне зниження митної вартості товарів та включають в себе таємні домовленості на етапі попереднього митного декларування.

Корупція в системі митних процедур не лише підриває довіру до ефективності та прозорості митної системи, але й створює невизначеність та негативно впливає на бізнес-спільноту. Державні службовці, що здійснюють

контроль, використовують такі методи для досягнення особистих корисливих цілей, що негативно впливає на конкурентоспроможність країни та загрожує її репутації в міжнародному співтоваристві.

Необхідно впроваджувати ефективні заходи для протидії здирництву та корупційним угодам в митній сфері, зокрема, підвищувати прозорість процесів, посилювати відповідальність управлінського складу митниць та сприяти формуванню ефективного механізму контролю за їхньою діяльністю.

Важливо визнати, що в роботі митної служби відбуваються позитивні зрушення, які спрямовані на мінімізацію впливу людського фактора й автоматизацію процесів під час виконання оперативних завдань, концентрацію ресурсів на інтелектуальних методах митного контролю, а також на запобіганні порушенням у сфері митного законодавства. Ефективне впровадження сучасних інформаційних технологій може значно спростити та пришвидшити митне оформлення й знизити ризик корупції. Водночас необхідно удосконалювати підходи до системи відбору кадрів, їх стимулювання та заохочення до добросовісного й ініціативного виконання обов'язків та забезпечувати неупереджений контроль над діяльністю посадових осіб митних органів з урахуванням кращих світових практик.

Висновки до розділу 2

У 2022 році повномасштабна війна істотно вплинула на обсяги транспорту та товарів, що перетинали митний кордон України. Сьогодні міжнародні перевезення вантажів обмежуються трьома шляхами, зокрема через порти Дунайського регіону та порти "Великої Одеси", а також наземним транспортом через кордон з країнами Європейського Союзу та Молдовою. У 2022 році більшість імпорту та значні обсяги експорту здійснювались через пункти пропуску на західному кордоні України, переважно наземним транспортом.

Внаслідок суттєвої трансформації транспортно-логістичної системи змінився порядок функціонування пунктів пропуску через митний кордон. Цей процес і надалі є динамічним, оскільки виникає об'єктивна необхідність з боку

митних органів реагувати на нові загрози, пов'язані з війною. Сьогодні важливим завданням є розширення пропускну здатності західного кордону України шляхом впровадження збільшення кількості та покращення інфраструктури пунктів пропуску, а також прискорення митних формальностей.

Значне скорочення показників тривалості митних формальностей при митному оформленні автобусів та вантажівок у пункті пропуску за результатами 2022 року пояснюється вжитими заходами щодо забезпечення безперебійного потоку осіб, товарів і транспортних засобів через кордон, оскільки внаслідок широкомасштабної війни (особливо, у перші її дні) значно збільшився пасажиро- та вантажопотоки і черги перед пунктами пропуску.

Ефективність митних формальностей безпосередньо впливає на часові, адміністративні та фінансові витрати суб'єктів ЗЕД. До основних проблем, які виникають під час здійснення митного контролю, бізнес відносить, передусім, вимоги щодо надання додаткових документів, митний огляд і відбір проб чи зразків. Для оптимізації митних формальностей вагому роль відіграють: ефективність функціонування системи управління ризиками; автоматизація процесів митного оформлення; максимально можливе перенесення формальностей щодо документального контролю на етап після випуску товарів.

На думку експортерів та імпортерів, черги на кордоні стали найпоширенішою проблемою в роботі митних органів. У 2022 році тривалість митного оформлення становила в середньому близько 16,3 год, (у 2021 році – 10 год). Оцінка швидкості митного оформлення в середньому становить 3,3 бала з 5-ти можливих (у 2021 році – 3,5 бала). Для імпортерів тривалість митного оформлення у декілька разів перевищує аналогічний показник для експортерів (18,9 проти 5,2 год). Війна змінила проблеми та очікування бізнесу. Головними очікуваннями від реформи митниці є: зменшення часу при проходженні митних процедур, а також їх автоматизація; відкриття нових пунктів пропуску; удосконалення електронного документообігу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодні вектори модернізації митних адміністрацій спрямовані на спрощення торгівлі. У цьому контексті багато уваги приділяється складності митних формальностей та пошуку можливостей їх оптимізації. Як зазначалося нами у першому розділі, спрощення формальностей є одним з чотирьох базисів політики сприяння міжнародній торгівлі. Розглянемо можливі шляхи удосконалення митних формальностей в Україні з урахуванням вимог світового співтовариства у контексті сучасних викликів та загроз.

ОЕСР у своєму звіті [55] оприлюднила індикатори, спрямовані на вивчення і покращення процесів сприяння торгівлі, особливу увагу приділяючи аспектам спрощення та гармонізації торгових документів. Незважаючи на загальне переконання, що вимоги та формальності, пов'язані з торгівлею, обмежуються виключно митними процедурами, насправді існують різні інституції та регулюючі органи, які беруть участь у процесах імпорту та експорту. Вони можуть встановлювати власні вимоги до документів та процедур, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон.

Спрощення процедур торгівлі передбачає ефективну співпрацю митної служби з іншими регулюючими інституціями з метою виявлення спільних аспектів, уникнення дублювання функцій та оптимізації їх одночасно з оптимізацією митних формальностей. Ключовим завданням у цьому контексті є виявлення сутності та необхідності певних процедур та формальностей і усунення зайвих. Тому існує об'єктивна необхідність ретельного аналізу і реформування митних процедур, що супроводжують ЗЕД, із застосуванням системного підходу.

Технології відіграють головну роль у спрощенні митних формальностей. Проте, часом митні адміністрації обмежуються автоматизацією існуючих процесів та зводять використання комп'ютерної техніки до реалізації операцій, які раніше виконувались вручну з паперовими документами. Водночас, реінжиніринг

бізнес-процесів є важливим інструментом для оптимізації процедур, виявлення взаємодії між різними зацікавленими сторонами, зменшення обсягу та визначення потоку документів та інформації. Для досягнення цих цілей митним органам слід акцентувати увагу на постійному удосконаленні та спрощенні митних формальностей, виявленні організаційних обмежень, а також на імплементації успішного практичного досвіду з урахуванням вимог міжнародних стандартів.

Крім того, варто враховувати, що співпраця між митними органами та бізнесом є важливою складовою для ідентифікації слабких місць, бюрократичних процедур та бар'єрів на шляху до спрощення митних процедур.

Однією з базових передумов успішного удосконалення митних формальностей є перегляд та актуалізація нормативно-правової бази у митній сфері. Важливо, щоб законодавча база була чіткою, лаконічною та зрозумілою, відповідала сучасним вимогам та враховувала найкращі міжнародні практики.

Нормативно-правова база є фундаментом модернізації митних процедур. Наприклад, підрозділи митного пост-аудиту для виконання своїх повноважень можуть вимагати документи, проводити перевірки суб'єктів ЗЕД, контролювати повноту сплати митних платежів, а також нараховувати штрафні санкції після випуску товарів у вільний обіг. Однак, якщо митним законодавством відповідним чином не регламентовано пост-митний аудит, то здійснення всіх процедур митного контролю можливе лише на рівні пункту пропуску через митний кордон, що призводить до затримок на митницях та зростання витрат суб'єктів ЗЕД.

Крім того, митне законодавство повинно оновлюватись відповідно до сучасних викликів, зокрема, створювати базис функціонування сучасних технологій спрощення митних формальностей, таких як «єдине вікно», авторизований економічний оператор тощо. Вагомим недоліком законодавства у митній сфері, вважаємо занадто лояльний рівень відповідальності за порушення митних правил та контрабанду. Відповідно до положень Угоди про спрощення процедур торгівлі, штрафні санкції повинні залежати від фактів та обставин справи про правопорушення та мають відповідати його ступеню тяжкості [34].

Застосування штрафів за порушення митного законодавства або процедур не повинно призводити до незаконних і невинуватених затримок митного оформлення товарів. Відсутність конкретних й однозначних норм, що визначають протиправність дій, створює передумови для адміністративного свавілля та можливість необґрунтованого притягнення особи до відповідальності. Для прикладу, на практиці протоколи за ст. 485 Митного кодексу України «Протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати платежів» складаються митними органами за будь-яким фактом донарахування податків за результатами митного контролю (наприклад, зміна коду товару згідно з УКТ ЗЕД). У чинному МКУ відсутні законодавчі обмеження для мінімального чи максимального розміру штрафних санкцій, що не дозволяє диференціювати порушення за рівнем суспільної небезпеки. У митному законодавстві також відсутній критерій малозначності, що не дає можливості під час розгляду справи повною мірою врахувати пом'якшувальні чи обтяжливі обставини.

Перегляд та удосконалення нормативно-правової бази є важливим етапом у процесі удосконалення митних процедур в Україні. Актуалізована відповідно до сучасних вимог законодавча база сприятиме полегшенню торгівлі, економічному розвитку та забезпечуватиме можливість впровадження міжнародних вимог. Важливою частиною цього процесу є консультації з громадськістю, застосування електронних інструментів та можливість оперативно вносити зміни у законодавчі акти.

В епоху діджиталізації відбуваються суттєві перетворення економіки та трансформації у суспільстві, освіті, науці, державному управлінні та, безумовно, у сфері митної діяльності. Ступінь цифровізації суттєво впливає на ефективність функціонування митних органів, що становить важливу частину державного управління. Широке використання цифрових технологій та Інтернету, сучасні програмні рішення та онлайн-платформи дозволяють митним адміністраціям працювати результативніше та ефективніше, сприяючи збору митних платежів. Отже, сьогодні цифрова трансформація є ключовим фактором для реформування митних служб. Митні адміністрації практично всіх країн світу реалізують проекти,

що спрямовані на автоматизацію процесів управління та впровадження електронного документообігу (див. рис 3.1). Автоматизація митних формальностей та застосування сучасних інформаційних технологій дає можливість вагомо прискорити випуск товарів, спростити митний контроль та митне оформлення, мінімізувати роль людського фактору та зменшити корупційні ризики.

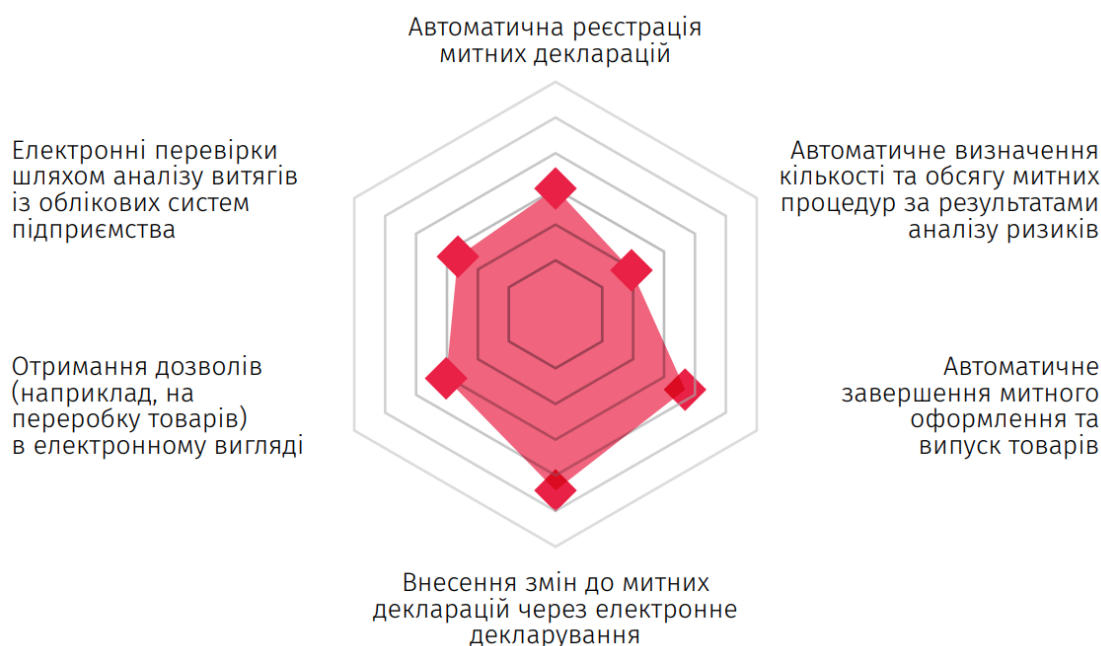

Рис. 3.1. Процеси, пов'язані з автоматизацією та електронним декларуванням у митній сфері [12].

Цифровізація митної справи передбачає використання новітніх технологій та інтелектуальних пристроїв, розвиток електронного урядування та впровадження сучасних цифрових інструментів та практик. Ці нові засоби сприяють поліпшенню обслуговування учасників зовнішньоекономічної діяльності та збереженню ефективності при одночасному зменшенні тягаря на тих, хто сплачує митні платежі та виконує митні формальності.

Водночас, треба зауважити, що незважаючи на значні успіхи електронного декларування, воно все ще недосконале. Багато митних процесів здійснюються ще у паперовому форматі, що не відповідає вимогам технологічного прогресу та кращим світовим практикам. Тому подальша автоматизація та спрощення митних

формальностей має бути спрямована, передусім на впровадження можливостей митного оформлення товарів за місцем розташування підприємства, автоматичного завершення митного оформлення та випуску товарів у випадках, коли за результатами автоматизованої перевірки декларації не виявлено суттєвих ризиків, а також створення безпаперового митного середовища.

Можна стверджувати, що цифрова трансформація, впровадження сучасних технологій та створення нових аналітичних інструментів істотно підвищують ефективність митного адміністрування. Перехід до цифрового формату даних з витісненням паперових процедур на користь автоматизації дає можливість використовувати цифрову ідентифікацію, обмін даними між відомствами та структурами на різних рівнях, включаючи міжнародну співпрацю між митними адміністраціями, і впровадження аналітичних інструментів для поліпшення митного адміністрування тощо. Використання електронних документів, систем електронного обміну даними та інших інформаційних технологій спрощує облік та контроль за товарами, сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує прозорість митних органів. Світовий досвід підтверджує, що сьогодні митна справа перебуває в умовах формування нової цифрової парадигми та трансформації.

Зважаючи на розвиток технологій, сьогодні гостро постає питання зменшення бюрократичних процедур та адміністративного тягаря для удосконалення митних формальностей.

Угода про спрощення процедур торгівлі складає базис для спрощення митних формальностей і супровідної документації. Зокрема, Угодою передбачено, що для спрощення формальностей та документації, пов'язаних із імпортом, експортом та транзитом, беручи до уваги цілі відповідної політики та інші чинники, зокрема зміну обставин, нову інформацію і практику, наявність технічних засобів та технологій, успішну міжнародну практику, кожна країна-член переглядає такі формальності та вимоги до документації й на основі результатів перегляду, забезпечує, щоб ці формальності й вимоги до документації:

(а) запроваджувалися та/або застосовувалися для швидкого випуску й митного очищення товарів, зокрема тих, які швидко псуються;

(b) запроваджувалися та/або застосовувалися у спосіб, який передбачає зменшення часу й витрат для дотримання встановлених вимог;

(c) мінімально обмежували торгівлю;

(d) не застосовувалися, зокрема частково, коли потреба в них зникає [34].

Удосконалення митних формальностей неможливе без розвитку та впровадження сучасних рішень, одним з яких є технологія «єдиного вікна».

Функціонування платформи «єдиного вікна» також передбачається Угодою про спрощення процедур торгівлі, якою регламентується, що країни-члени Угоди мають докладати зусиль для створення та підтримки єдиного вікна, що надає суб'єктам міжнародної торгівлі можливість подавати задіяним органам чи відомствам документацію та/або дані, які необхідні для імпорту, експорту або транзиту товарів, через єдиний пункт пропуску. Наскільки це можливо, країни використовують інформаційні технології для підтримки роботи єдиного вікна [34].

За допомогою «єдиного вікна» координується отримання інформації для всіх державних інституцій, залучених до процесу переміщення товарів через кордон, й забезпечується її обмін між регуляторними органами, щоб інтегрувати та скоординувати митні процеси.

Впровадження «єдиного вікна» для міжнародної торгівлі є визнаною світовою практикою, яка сприяє її розвитку та покращує інвестиційну привабливість країни. Цей механізм впроваджується за підтримки міжнародних інституцій. Зокрема, технологія «єдиного вікна» описується у рекомендації №33 Європейської Економічної Комісії ООН та в документах Всесвітньої митної організації, як-от: «Гармонізація даних щодо єдиного вікна», «Єдине вікно: наслідки для митних адміністрацій» та «Як побудувати механізм єдиного вікна» [5].

Застосування технології «єдиного вікна» у митній сфері є міжнародно-правовим зобов'язанням України як члена Світової організації торгівлі. В Україні «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» розпочало свою роботу у 2018 р. й суттєво спростило ведення ЗЕД. Сьогодні 100% імпортних операцій здійснюється за допомогою цього сервісу [5].

Сучасна технологія дозволяє завантажувати на веб-портал необхідні документи, а потім отримувати різні дозволи в електронному вигляді. Водночас, вся інформація передається між необхідними державними органами, що допомагає, серед іншого, покращити практику управління ризиками. Це забезпечує безпроблемне ліцензування трейдерів, зменшує бюрократичну тяганину та скорочує час митного оформлення.

Суттєвою проблемою «єдиного вікна» може стати ситуація, коли не всі установи, які мають причетність до переміщення товарів через кордон, залучені до нього. Це відбувається з різних причин, включаючи брак технологій або фінансування, неможливість зв'язку з системами «єдиного вікна», відсутністю нормативної бази, яка б дозволяла приймати рішення на основі електронних документів, або з інших причин. В такому разі ефективність «єдиного вікна» нівелюється.

Значущим аспектом, який потребує уваги, залишається питання цифрової трансформації митних процедур з метою зниження рівня корупції в митних органах. Зокрема, в Україні існує проблема втручання інспекторів митниць у роботу системи управління ризиками. Наприклад, відомі факти в процесі використання Інформаційної системи портової спільноти (ІСПС) ручного внесення митними інспекторами даних щодо форм митного контролю, зокрема «огляд», «зважування», «сканер» без автоматичного їх внесення до системи митного оформлення «Інспектор» [44]. Крім того, центральний апарат митних органів не має доступу до системи ІСПС.

У зв'язку з цим, необхідно розглянути можливість впровадження в національну практику позитивний досвід Китаю, де митні органи максимально комп'ютеризовані та використовують сучасні технології. Внаслідок розробки і внесення максимально можливих алгоритмів ризиків до автоматизованої комп'ютерної системи, виключається вплив людського фактору. Системою автоматично обираються контейнери та вантажі для подальшого контролю. Проте, якщо під час перевірки виникає певний ризик, уникнути проведення митного контролю неможливо.

З урахуванням того, що Україна має обмежене коло ключових країн-імпортерів, було б доцільно створити відповідну кількість API-інтеграцій, щоб автоматично отримувати необхідну митну інформацію від митниці-відправника в момент відправлення товару [44]. Отже, важливо встановити чіткі алгоритми ризику, де система управління ризиками самостійно визначає необхідність митного контролю вантажу, уникаючи впливу людського фактору та мінімізуючи рівень корупції.

Наступним важливим напрямком удосконалення митних формальностей є координація міжвідомчого контролю. Проблема співпраці митних органів з іншими державними органами виникає внаслідок розподілу повноважень та функцій між різними інституціями на різних рівнях управління. Ця проблема проявляється в тому, що контролюючі органи мають власні документальні вимоги та процедури, пов'язані з перетином митного кордону чи переміщенням через нього товарів, що ускладнює та затримує ці процеси. Наприклад, митна служба відповідає за митні процедури, але інші контролюючі органи (такі як Державна міграційна служба чи Міністерство охорони здоров'я тощо) мають свої повноваження щодо різних аспектів перетину кордону. Це може призводити до дублювання функцій, затримок у випуску товарів, черг на пунктах пропуску через кордон та багатьох інших проблем. У зв'язку з цим виникає потреба в координації співпраці між митною адміністрацією та різними регулюючими органами.

Однією з ключових проблем у співпраці митної служби з іншими державними органами в Україні є недостатня координація дій та взаєморозуміння між різними відомствами, зокрема, у визначенні компетенції та обов'язків, у спільних операціях та обміні інформацією.

Державні контролюючі органи мають свої завдання та функції. Виконання спільних завдань, таких як боротьба із контрабандою, підтримка експорту чи захист прав споживачів, може спричиняти конфлікти та ускладнювати їх вирішення. Тому важливо чітко розділяти повноваження та сфери впливу між державними інституціями.

Іншою серйозною проблемою є недостатній обмін інформацією між різними органами. Ефективна співпраця вимагає оперативного обміну даними та аналізом їх впливу на економіку та суспільство. Недостатній рівень автоматизації та інтеграції інформаційних систем між державними органами стає перешкодою у вирішенні нагальних завдань та реагуванні на виклики.

Незважаючи на існуючі проблеми, налагодження ефективної співпраці митної служби з іншими державними структурами має великий потенціал для розв'язання багатьох важливих завдань, а саме: боротьби із контрабандою та незаконним обігом товарів; зменшення адміністративних бар'єрів для суб'єктів ЗЕД та громадян; впровадження сучасних технологій та інформаційних систем, які покращать якість надання послуг та підвищать рівень довіри до державних органів тощо.

Отже, співпраця митної служби з іншими державними відомствами в Україні має низку проблем, але водночас володіє потенціалом для поліпшення контролю за рухом товарів, захисту національних інтересів та підтримки економічного розвитку країни. Вирішення цих питань вимагає реформ та вдосконалення законодавства, а також змін у культурі співпраці між державними органами.

Зауважимо, що будь-які зміни у митній сфері в Україні мають відбуватися з урахуванням євроінтеграційного поступу, зважаючи на статус асоційованого членства в ЄС. На цьому шляху перед урядом стоїть низка завдань відповідно до взятих зобов'язань.

Так, впродовж останніх років Держмитслужба України продовжила впроваджувати інститут АЕО. Станом на жовтень 2023 року в Україні зареєстровано 8 підприємств, що отримали цей статус [26]. Однак, процес розвитку інституту АЕО відбувається не надто динамічно, зважаючи на незначну кількість підприємств, що отримали такий статус. Як бачимо, у рамках гармонізації та спрощення митних процедур в Україні існує значний розрив між формальним впровадженням міжнародних стандартів та їх практичною реалізацією й адмініструванням на національному рівні. Сьогодні статус АЕО не

користується популярністю серед українських суб'єктів ЗЕД через складну та довгу процедуру авторизації та низьку спроможність суб'єктів ЗЕД відповідати вимогам національного законодавства для отримання такого статусу, що обумовлено економічною та фінансовою нестабільністю, а також воєнним станом.

Під час удосконалення функціонування АЕО важливо збалансувати зусилля, які суб'єкт ЗЕД повинен докласти, щоб відповідати встановленим критеріям АЕО, з перевагами, які він отримує завдяки цьому статусу. Окремі переваги можуть передбачати менший обсяг контролю або позачергове митне оформлення на кордоні, спрощені вимоги щодо безпеки та гарантій, спрощену процедуру декларування тощо.

Якщо митна адміністрація неефективно застосовує систему управління ризиками, а працівники митних органів володіють надмірними повноваженнями щодо митного контролю або ж існують проблеми з контрабандою чи ввезенням товарів поза митним контролем, то переваги, якими користуються АЕО нівелюються, що робить цей статус непривабливим для суб'єкта ЗЕД. В такому випадку АЕО перетворюється на бар'єр для розвитку торгівлі, а не на засіб її полегшення. Тому в Україні необхідно й надалі продовжувати діалог митних органів з бізнесом щодо надання авторизацій АЕО та застосування спрощень з метою розвитку цієї інституції в Україні.

Серед найбільш суттєвих останніх досягнень України в митній сфері безумовно є приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що базується на ІТ системі NCTS (New Computerized Transit System – Нова комп'ютеризована транзитна система). За інформацією ДМС України, ІТ система NCTS постійно вдосконалюється. У винятковому порядку Україна приєдналась до Конвенції з NCTS Phase 4, якою станом на кінець 2022 р. користувалися більшість країн-учасниць Конвенції. Водночас, до кінця 2023 р. всі країни-учасниці Конвенції, зокрема й Україна, мають перейти на NCTS Phase 5. Зараз Україна реалізовує заходи щодо підготовки до переходу на NCTS Phase 5, у тому числі щодо запровадження відповідного програмного забезпечення [26].

Для подальшого прогресу у митній сфері Україна має реалізувати комплексні та складні реформи: провести реформу митної справи та імплементувати Митний кодекс ЄС. Такі трансформації є ключовими, оскільки ЄС забезпечує функціонування митних органів країн-членів як єдиної інституції. Тому митне законодавство, практичне функціонування, інституційна спроможність і технічне забезпечення митних органів України мають бути максимально наближеними до європейських вимог.

Висновки до розділу 3

Актуальним завданням є підвищення ефективності діяльності митних органів шляхом удосконалення митних формальностей на основі автоматизації процесів та створення сприятливих умов для суб'єктів ЗЕД та громадян, розвитку інформаційних систем та електронних технологій, впровадження іноземного досвіду.

Пріоритетними напрямками вдосконалення митних формальностей в Україні є оптимізація електронного декларування, цифрова трансформація процедур митного оформлення, спрощення митного контролю, створення ефективної системи аналізу та управління митними ризиками, а також посилення відповідальності за порушення законодавства як для суб'єктів ЗЕД, так і для працівників митних органів, подолання корупції, налагодження співпраці з іншими державними органами та митними адміністраціями інших країн.

Фундаментальною передумовою удосконалення митних формальностей є необхідність перегляду та актуалізації нормативно-правової бази у митній сфері. Важливо, щоб законодавство відповідало вимогам сучасності, було чітким, лаконічним і зрозумілим та однозначним, а також враховувало найкращі міжнародні практики. Нормативно-правова база є основою для впровадження модернізації митних процедур, що включає в себе всі аспекти реформи митної системи.

Однією з найважливіших стратегій удосконалення митних формальностей є цифрова трансформація митної справи. В епоху діджиталізації новітні технології

відіграють значну роль у реформуванні та спрощенні процесів митного оформлення та контролю. За допомогою сучасних інформаційних технологій, електронного урядування та онлайн-платформ, митні адміністрації можуть працювати результативніше та ефективніше. Цифрова ідентифікація, обмін даними між різними відомствами, електронні документи та інші інформаційні технології спрощують облік та контроль за товарами, сприяють боротьбі з корупцією та забезпечують прозорість митних органів. Зокрема, необхідно удосконалювати сучасні рішення, такі як «єдине вікно», яке дозволяє учасникам зовнішньоекономічної діяльності взаємодіяти з митними та іншими державними органами за допомогою єдиної платформи, спрощуючи та прискорюючи процес митного оформлення.

У світі глобальних цифрових ринків, міжнародна співпраця грає ключову роль у вдосконаленні митних формальностей. Угоди про спрощення процедур торгівлі створюють базис для спрощення митних формальностей і супровідної документації. Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами та митними адміністраціями для узгодження міжнародних стандартів та процедур, зокрема в галузі обміну даними та електронної торгівлі.

Важливою частиною процесу удосконалення митних формальностей є залучення громадськості та бізнесу до розробки та впровадження реформ. Консультації з громадськістю допомагають ідентифікувати проблеми та пропозиції щодо поліпшення митних процедур. Бізнес-спільнота має можливість висловити свої потреби та допомогти визначити найбільш критичні аспекти реформи.

ВИСНОВКИ

Митні формальності виконують ключову роль у забезпеченні легального та ефективного переміщення товарів через митний кордон і є важливою частиною зовнішньоекономічних відносин. Система митних формальностей є динамічною, що постійно адаптується до змін у світовій економіці та технологічному прогресі, тому вимагає використання сучасних технологій для поліпшення ефективності та транспарентності.

У регулюванні митних формальностей значну роль відіграють норми міжнародного митного законодавства, які призначені визначати шляхи розвитку митної справи, установлюючи міжнародні стандарти.

Кіотська конвенція, прийнята в 1973 році, визначає міжнародні стандарти та правила для регулювання митних формальностей у глобальному торговельному середовищі, спрощуючи та уніфікуючи процедури митного оформлення. Її ключовими аспектами є спільні норми для митного декларування, визначення митної вартості товарів та регулювання митних правопорушень, Кіотська конвенція є важливим міжнародним документом щодо митних формальностей, встановлюючи основні засади для сучасних митних практик.

Регламентування митних формальностей на міжнародному рівні здійснюється також іншими міжнародними митними конвенціями, зокрема Стамбульською конвенцією в частині спрощення митних формальностей щодо тимчасового ввезення товарів, Конвенцією про міжнародне перевезення вантажів за допомогою книжки міжнародних дорожніх перевезень – щодо поліпшення умов та спрощення адміністративних формальностей у міжнародних перевезеннях вантажів та ін.

Національне митне законодавство України відповідає міжнародним нормам та стандартам у тлумаченні та застосуванні поняття «митні формальності». Згідно з міжнародними актами митного законодавства, це поняття уніфіковане і визначається як сукупність дій посадових осіб митних органів та інших учасників митних правовідносин. Ці дії спрямовані на реалізацію митних процедур, таких як

митний контроль, митне оформлення, сплата митних платежів і т.д., з метою виконання вимог митного законодавства.

В українському митному законодавстві термін «митні формальності» вперше отримав чітке визначення у Митному кодексі у редакції 2012 року. Згідно з пунктом 29 статті 4 Митного кодексу України, митні формальності розглядаються як «сукупність дій, які повинні бути виконані відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою виконання вимог законодавства України з питань митної справи».

Сучасні заходи, спрямовані на спрощення митних процедур та формальностей, є ключовою складовою стратегії управління для митних адміністрацій. Міжнародні організації визначають сприяння торгівлі як стандартизацію та гармонізацію процедур та інформаційних потоків для забезпечення ефективного переміщення товарів та оплати за них. Основні принципи сприяння торгівлі, визначені експертами ООН, включають прозорість, спрощення, гармонізацію та стандартизацію.

У 2022 році повномасштабна війна істотно вплинула на обсяги транспорту та товарів, що перетинали митний кордон України, внаслідок обмежень на кордонах, логістичних труднощів та інших негативних факторів, що призвели до їхнього зменшення. Сьогодні міжнародні перевезення вантажів обмежуються трьома шляхами, зокрема через порти Дунайського регіону та порти «Великої Одеси», а також наземним транспортом через кордон з країнами Європейського Союзу та Молдовою. У 2022 році більшість імпорту та значні обсяги експорту здійснювались через пункти пропуску на західному кордоні України, переважно наземним транспортом.

Внаслідок суттєвої трансформації транспортно-логістичної системи змінився порядок функціонування пунктів пропуску через митний кордон. Цей процес і надалі є динамічним, оскільки виникає об'єктивна необхідність з боку митних органів реагувати на нові загрози, пов'язані з війною. Сьогодні важливим завданням є розширення пропускнуої здатності західного кордону України шляхом впровадження збільшення кількості та покращення інфраструктури пунктів

пропуску, а також прискорення митних формальностей. В умовах війни необхідність зменшення тривалості митного оформлення визначається не лише економічними аспектами, але й гуманітарними та стратегічними вимогами.

Значне скорочення показників тривалості митних формальностей при митному оформленні автобусів та вантажівок у пункті пропуску за результатами 2022 року пояснюється вжитими заходами щодо забезпечення безперебійного потоку осіб, товарів і транспортних засобів через кордон, оскільки внаслідок широкомасштабної війни (особливо, у перші її дні) значно збільшився пасажирота вантажопотоки і черги перед пунктами пропуску.

Ефективність митних формальностей безпосередньо впливає на часові, адміністративні та фінансові витрати суб'єктів ЗЕД. До основних проблем, які виникають під час здійснення митного контролю, бізнес відносить, передусім, вимоги щодо надання додаткових документів, митний огляд і відбір проб чи зразків. Для оптимізації митних формальностей вагому роль відіграють: ефективність функціонування системи управління ризиками; автоматизація процесів митного оформлення; максимально можливе перенесення формальностей щодо документального контролю на етап після випуску товарів.

На думку експортерів та імпортерів, черги на кордоні стали найпоширенішою проблемою в роботі митних органів. У 2022 році тривалість митного оформлення становила в середньому близько 16,3 год, (у 2021 році – 10 год). Оцінка швидкості митного оформлення в середньому становить 3,3 бала з 5-ти можливих (у 2021 році – 3,5 бала). Для імпортерів тривалість митного оформлення у декілька разів перевищує аналогічний показник для експортерів (18,9 проти 5,2 год). Війна змінила проблеми та очікування бізнесу. Головними очікуваннями від реформи митниці є: зменшення часу при проходженні митних процедур, а також їх автоматизація; відкриття нових пунктів пропуску; удосконалення електронного документообігу.

Актуальним завданням є підвищення ефективності діяльності митних органів шляхом удосконалення митних формальностей на основі автоматизації процесів та створення сприятливих умов для суб'єктів ЗЕД та громадян, розвитку

інформаційних систем та електронних технологій, впровадження іноземного досвіду.

Пріоритетними напрямками вдосконалення митних формальностей в Україні є оптимізація електронного декларування, цифрова трансформація процедур митного оформлення, спрощення митного контролю, створення ефективної системи аналізу та управління митними ризиками, а також посилення відповідальності за порушення законодавства як для суб'єктів ЗЕД, так і для працівників митних органів, подолання корупції, налагодження співпраці з іншими державними органами та митними адміністраціями інших країн.

Фундаментальною передумовою удосконалення митних формальностей є необхідність перегляду та актуалізації нормативно-правової бази у митній сфері. Важливо, щоб законодавство відповідало вимогам сучасності, була чітким, лаконічним і зрозумілим та однозначним, а також враховувало найкращі міжнародні практики. Нормативно-правова база є основою для впровадження модернізації митних процедур, що включає в себе всі аспекти реформи митної системи.

Однією з найважливіших стратегій удосконалення митних формальностей є цифрова трансформація митної справи. В епоху діджиталізації новітні технології відіграють значну роль у реформуванні та спрощенні процесів митного оформлення та контролю. За допомогою сучасних інформаційних технологій, електронного урядування та онлайн-платформ, митні адміністрації можуть працювати результативніше та ефективніше. Цифрова ідентифікація, обмін даними між різними відомствами, електронні документи та інші інформаційні технології спрощують облік та контроль за товарами, сприяють боротьбі з корупцією та забезпечують прозорість митних органів. Зокрема, необхідно удосконалювати сучасні рішення, такі як «єдине вікно», яке дозволяє учасникам зовнішньоекономічної діяльності взаємодіяти з митними та іншими державними органами за допомогою єдиної платформи, спрощуючи та прискорюючи процес митного оформлення.

У світі глобальних цифрових ринків, міжнародна співпраця грає ключову роль у вдосконаленні митних формальностей. Угоди про спрощення процедур торгівлі створюють базис для спрощення митних формальностей і супровідної документації. Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами та митними адміністраціями для узгодження міжнародних стандартів та процедур, зокрема в галузі обміну даними та електронної торгівлі.

Важливою частиною процесу удосконалення митних формальностей є залучення громадськості та бізнесу до розробки та впровадження реформ. Консультації з громадськістю допомагають ідентифікувати проблеми та пропозиції щодо поліпшення митних процедур. Бізнес-спільнота має можливість висловити свої потреби та допомогти визначити найбільш критичні аспекти реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардаш С.В. Новак О.С. Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. *Облік і фінанси*. 2020. № 4 (90). С. 38–44.
2. Бороденко Т. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Грааль науки*. 2023. №24. С.132–139. DOI : <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.021>
3. Біленець Д. А., Воробчак А. Р. Організаційно-правове забезпечення митного контролю у морських та річкових портах України. *Lex Portus*. 2019. № 3. С. 37–49.
4. Вакульчик О.М., Єдинак Т.С., Книшек О.О. Використання досвіду ЄС в побудові системи законодавчого та методичного забезпечення митного постаудиту в Україні. *Вісник Академії митної України. Серія: «Економіка»*. 2019. № 2 (50). С. 11–23.
5. Гапонюк М., Бороденко Т. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Grail of Science*. 2023. № 26. С. 54–62. DOI : <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.005>
6. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 646–650.
7. Дзюбинський А., Дзюбинська О., Шегинський О. Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. № 1, 16. С. 98–104. DOI : <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-8>.
8. Іванова Д., Тищенко В. Актуальність реформування діяльності митних органів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-40>.
9. Звіти про результати роботи Державної митної служби України. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua>
10. Калат Я. Я., Максименко А. О., Томашик Л. С. Пасажирські та вантажні потоки через кордон Україна – ЄС в умовах COVID-19 та війни. *Науковий*

- вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2023. № 1 (61). С. 63–71. DOI : [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).63-71](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).63-71)
11. Квеліашвілі І. М., Тоцька Т. С. Упровадження актуальних концепцій управління митною справою європейських країн у національну практику. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи*. 2021. № 29. С. 74–80. DOI : <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-2.12>
12. Керівні принципи для митної справи в Україні. Американська торговельна палата в Україні. URL : https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines_for_customs_policy_in_ukraine_ua.pdf
13. Комарницька Г.О. Механізм розвитку митного обслуговування в умовах державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 15. С. 27–34.
14. Конвенція про тимчасове ввезення: Міжнародна конвенція від 26 червня 1990 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text
15. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua.649-p>.
16. Кунев Ю.Д., Баязітов Л.Р. Визначення сутності та змісту основних митно-правових понять «митні формальності». *Вісник Академії митної служби України. Право*. 2014. № 1. С. 7–19.
17. Миронюк Р. В. Генеза правового регулювання процедури здійснення митного пост-аудиту в Україні. *Правова позиція*. 2022. № 3 (36). С. 30–34.
18. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року: Міжнародна конвенція від 14 листопада 1975 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_012#Text
19. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

20. Митний контроль та митне оформлення в морських пунктах пропуску: проблемні аспекти та напрями удосконалення : кол. моногр. / за заг. ред.: Т.В. Рудої, А.В. Артеменка. Хмельницький. 2020. 236 с.
21. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу. Проєкт «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю». Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках. 2023. 107 с. URL : <https://customs.gov.ua>
22. Міжнародні договори України, що регламентують співробітництво з питань митної справи. Державна прикордонна служба України. URL : <https://dpsu.gov.ua/ua/Mizhnarodni-dogovori-Ukraini-shcho-reglamentuyut-spivr-obitnictvo-z-pitan-mitnoi-spravi/>
23. Назарова Г., Кононенко Л., Васильєв О. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 249–257. DOI : <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.33>
24. Номінас К. Митна вартість: нові нюанси старої проблеми. 11.07.2023. URL : https://biz.ligazakon.net/analytics/220817_mitna-varstst-nov-nyuansi-staro-problemi
25. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : монографія. Харків : Право, 2018. 200 с.
26. Питання функціонування авторизованих економічних операторів. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua/news/aeo-59>
27. Полякова Ю. В., Котуха О. С., Олашин М. М. Інституційно-правове забезпечення міжнародного митного співробітництва України. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 9. С. 263–273. DOI : [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-263-273](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-263-273)
28. Про виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму : Наказ Міністерства фінансів України від 31.05.2012 р. № 657. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1669-12#Text>

29. Про встановлення Митного кодексу Союзу. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 09.10.2013 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13
30. Про затвердження відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій : Наказ Міністерства фінансів України від 20.09.2012 р. № 1011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1011201-12#n127>
31. Про затвердження плану заходів з імплементації положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 444-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2019-%D1%80#Text>
32. Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18.05.1973 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
33. Про схвалення концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику : Розпорядження КМУ від 27.12.2018 № 1101-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11012018-%D1%80>.
34. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Угода про спрощення процедур торгівлі. 27.11.2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053#n226
35. Роль наземного транспорту у стійкості міжнародних перевезень вантажів в умовах війни з РФ. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rol-nazemnoho-transportu-u-stiykost-i-mizhnarodnykh-perevezen-vantazhiv-v>
36. Сидорович О., Герчаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 210–225. URL : <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1429/0>

37. Слатвінська М. О. Митна політика України: виклики воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*. 2023. С. 37–39.
38. Статистика декларування, переміщення товарів та транспортних засобів. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua>
39. Судова статистика. Судова влада України. URL : https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022
40. Сідляр В., Шевчук А. Аналіз практики адміністрування митних платежів в контексті дослідження впливу факторів: правильності визначення митної вартості товарів, країни походження, коду товару. учасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні : монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 414 с. С. 179–195.
41. Торгівля-2022: третину імпорту товарів в Україну привезли міжнародні автомобільні перевізники. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL : <https://mtu.gov.ua/news/33944.html>
42. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 47. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>
43. Чорна Т.О. Формування інтегрованих інформаційних механізмів системи управління митно-безпековою діяльністю в умовах глобалізації. Управління соціально-економічними системами на основі підвищення ефективності маркетингових послуг в умовах діджиталізації : колективна монографія за ред. Чобіток В. І. Х., 2023. 363 с. С. 108–124.
44. Шевченко Л. В. Адміністративно-правова характеристика діджиталізації у сфері митної справи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270878/266349>
45. Щербатюк Н.В. Організація митного контролю: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 387–391.
46. Erkoreka M., Blas A. Implementation performance in the field of the EU Customs Union: consequences of differentiated policy implementation on customs control efficiency, *Journal of European Integration*. 2023. P. 803–821.

DOI : [10.1080/07036337.2023.2183198](https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183198)

47. Fedotov O., Nazarko A. Ukrainian Customs Is Under fire. Functioning of the Territorial Bodies of the State Customs Service During the Russian Invasion. *World Customs Journal*. 2023. Vol. 17 (1). P. 1–12.
48. Fuchsa E., Novikov V., Novikov S. Improvements in Post-Release Customs Control of Goods Moved by Different Modes of Transport. *Transportation Research Procedia*. 2022. № 61. P. 200–205.
49. Globally Networked Customs - World Customs Organization. URL : <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/gnc.aspx>.
50. Global Survey on Digital and Sustainable Trade Facilitation. Trade Facilitation & Paperless Trade. United Nations. 2021. URL : <https://unfcsurvey.org/>.
51. Glossary of international customs terms. World Customs Organization. 2018. URL : <http://www.wcoomd.org/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/glossary-of-international-customs-terms/glossary-of-internationalcustoms-terms.pdf>
52. Integrated Border Management. European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine. URL : <https://www.euam-ukraine.eu/tag/ibm/>
53. Kalashnyk N., Kozak I. Theoretical Principles of Customs Control in Ukraine. *Public Administration and Law Review*. 2021. № 1. P. 127–136. DOI : <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2021-1-127>
54. Karpa M., Akimov O., Akimova L. State Regulation in the Sphere of Customs Control of Ukraine: EU Experience and Prospects for Development. *Public Administration and Law Review*. 2023. № 1. P. 12–20. DOI : <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2023-1-12>
55. OECD: Trade Facilitation. Organisation for Economic Cooperation and Development. 2020. URL : <https://www.oecd.org/trade/topics/trade-facilitation>.
56. Priority Measures for Customs Administrations. IMF COVID-19. Special Series. International Monetary Fund. 2020a. URL : <https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.

- 57.R. James Clark and Danielle Bernard. Customs in a World of Enhanced Trade Facilitation. URL :
https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH004.xml#ref4_18
- 58.Sakyi Daniel, and Sylvanus Kwaku Afesorgbor.The Effects of Trade Facilitation on Trade Performance in Africa. *Journal of African Trade*. 2019. P. 1–15.
- 59.Tax and Customs Administration Responses. IMF COVID-19 Special Series. International Monetary Fund. 2020b. URL :
<https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.
- 60.Trade facilitation Implementation Guide. UNECE. 2012. URL :
https://unece.org/DAM/project-monitoring/6-trade/TFIG_ProjectReport_Phase1_17AUG2012_Approved.doc
- 61.Trade facilitation Implementation Guide. URL : <https://tfig.unece.org/>
- 62.World Trade Report 2015 – Speeding Up Trade: Benefits and Challenges of Implementing the WTO Trade Facilitation Agreement. World Trade Organization. Geneva, Switzerland. 2015. URL :
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report15_e.pdf